

ปกรณำพจนาคถ

ของ

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ

อำมาตย์เอก พระยาศรีสำรวง (ชื่น ภัทรนาวิก)

ต ช. ต ม. ต จ ว. รัตน ว ป ร ๔, ร จ พ.

พ.ศ. ๒๔๗๓

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

อำนวยการเอก พระยาสุรสีห์ (ชื่น กัทรนาวิก)

พ.ศ. ๒๔๑๕—๒๔๗๒

ประวัติสังเขปพระยาศรีสำราญ

(เจ้าภาพเรียบเรียง)

อำมาตย์เอก พระยาศรีสำราญ (ชื่น ภัทรนาวิก) ต.ช, ต.ม,
ต.จ.ว., รัตน ว.ป.ร. &, ร.จ.พ. ฯ เกิดเมื่อวันศุกร์ แรม ๑ ค่ำเดือน ๘
ปีชวด จุติศักราช ๑๒๓๘ ตรงกับวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๘ (ร.ศ. ๘๕)
การเล่าเรียนได้เรียนอยู่ที่โรงเรียนสุนันทาตย์ ในขณะมีอายุได้ ๑๕ ปี จึง
ได้เสด็จถวายตัวเป็นมหาดเล็กประจำในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้าม
หาวชิรุณหิศ ได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณในสมเด็จพระบรม
โอรสาธิราช ฯ พระองค์นั้นจนเสด็จสวรรคต ครั้นเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม
พ.ศ. ๒๔๓๘ อายุได้ ๒๐ ปี จึงได้เข้ารับราชการในกรมศุฎการ กระทรวง
พระคลังมหาสมบัติ ตำแหน่งเสมียนตรี ได้รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ
๒๐ บาท ได้รับราชการอยู่ในกรมศุฎการราว ๒ ปีเศษ จึงได้ย้ายมารับ
ราชการตำแหน่งนักเรียนในกรมบัญชีกลางกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเมื่อ
วันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๑ ซึ่งในเวลานั้นยังเรียกว่ากรมตรวจและกรม
สารบัญชี ได้รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๓๕ บาท ด้วยความอุสาหะ
พากเพียรในหน้าที่อันเป็นคุณความดีในราชการ พระยาศรีสำราญได้เลื่อน
ตำแหน่งสูงขึ้นโดยลำดับ ครั้นเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๗ ได้รับ
พระราชทานสัญญาบัตรบรรดาศักดิ์เป็นหลวงวิมลราชหิรัญรักษ์ ต่อมาได้
รับพระราชทานเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระในนามเดิมเมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม
พ.ศ. ๒๔๕๔ - วันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ ได้รับพระราชทานยศเป็น

อำมาตย์เอก วันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้รับพระราชทานสัญญา
 บัตรบรรดาศักดิ์เป็นพระยาศรีสุราราช ตำแหน่งผู้ช่วยอธิบดีกรมบาญชีกลาง
 ได้รับพระราชทานเงินเดือนเพิ่มตามรอบปีจนเต็ม อัตราเดือนละ ๖๐๐ บาท
 ครั้นเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้ย้ายมาเป็นผู้แทนผู้กำกับการกรมตรวจเงิน
 แผ่นดินแถมกรมเจ้าจำนวนจนปลายปี พ.ศ. ๒๔๖๑ ทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้าฯ ให้ยกกรมกตปนา แยกจากกรมธรรมการมารวมอยู่ในกระทรวง
 พระคลังมหาสมบัติฯ จึงให้กรมกตปนาสังกัดรวมกับกรมตรวจเงินแผ่นดิน
 ๑ พระยาศรีสุราราชได้บังคับบัญชาการงาน ๒ กรมนี้เป็นลำดับมาด้วยความ
 เรียบร้อย จนทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แยกกรมตรวจเงินแผ่นดินไป
 รวมกับกรมบาญชีกลางกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ และเปลี่ยนกรมเจ้า
 จำนวนซึ่งรวมกับกรมกตปนาเป็นกรมรักษาที่หลวงและกตปนา พระยาศรี
 สุราราชได้รับตำแหน่งเป็นเจ้ากรมในกรมนี้ คงได้รับพระราชทานเงินเดือน
 ในตำแหน่งเจ้ากรมชั้น ๑ เดือนละ ๗๐๐ บาท เพิ่มพิเศษเฉพาะตัวตาม
 ขอบบังคับอีก ๑๐๐ บาท เป็นเดือนละ ๘๐๐ บาท ส่วนเครื่องราชอิสริยาภรณ์
 พระยาศรีสุราราชได้รับพระราชทานตั้งแต่ชั้นเบญจมาภรณ์ช้างเผือกเป็นต้น
 มา จนถึงที่สุดแห่งการที่ได้รับพระราชทานก็คือ ตริตาภรณ์ช้างเผือก,
 ตริตาภรณ์มังกุลสยาม ตติยจุลจอมเกล้าพิเศษ รัตน ว.ป. ร. ๔, ร. ๑. พ.,
 เข็มช้างหลวงเดิมในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ และเหรียญ
 ที่ระกุก่อน ๆ อีกหลายเหรียญ รวมเวลารับราชการตั้งแต่เป็นเสมียนตรี
 ในกรมศุทธการ จนถึงแก่กรรมได้ ๓๓ ปีกับ ๓ เดือน

พระยาศรีสรารวจได้ป่วยเป็นโรคเนือร้ายและเป็นแผลในลำคอมาช้านาน
 ถึง ๕ ปี มีอาการคัดอาหารและเสียงแห้ง ได้พยายามรักษาตัวโดย
 นายแพทย์ชาวยุโรปและแพทย์ไทยแผนปัจจุบันและแผนโบราณ ครั้น
 เมื่อใกล้จะถึงแก่กรรมมีอาการปวดศีรษะอย่างแรงเป็นบางเวลา ร่างกาย
 เริ่มทรุดโทรมเป็นลำดับมาเนื่องจากอำนาจแห่งโรค แต่กระนั้นก็ยังไม
 ท้อถอย ยังคงรับราชการได้เป็นปกติด้วยความอดทนมิได้เกิดผลเสียหาย
 แก่ราชการอย่างใด ครั้นเมื่อปลายเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๗๒ อาการโรค
 ก็กำเริบขึ้น โดยมีอาการใช้นวมอเนี้ยเข้าแซก ประกอบทั้งกำลังแตรว่าง
 ภายทรุดโทรมเป็นอันมาก พระยาศรีสรารวจได้วายชนม์เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม
 พ.ศ. ๒๔๗๒ เวลา ๑๘ นาฬิกา ๕ นาที ที่บ้านริมถนนสุนทรพิมล หัวลำโพง
 ภายหลังที่ได้เซ็นหนังสือราชการฉบับสุดท้ายแล้ว ๕ ชั่วโมงเศษ ด้วยความ
 สงบมิได้มีเวทนาเข้าครอบงำ ประดุจคนนอนหลับไปด้วยความอ่อนเพลีย
 ฉะนั้น คำนวณอายุนับเรียงไปได้ ๕๔ ปี เป็นอันสิ้นประวัติสังเขปของพระยา
 ศรีสรารวจแต่เพียงนี้

คำนำ

เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๒ เมื่อข้าพเจ้าเตรียมไปรู้จักว่า
ด้วยสมาคมขยายตัวแห่งภาษานี้ ได้เปิดดูหนังสือปกรณัมพจนานุกรมเพื่อจะ
สอบความรูปร่างข้อ แต่ได้ คิดในเวลานั้นว่าหนังสือเล่มนี้ควรพิมพ์ ออก
ครั้งหนึ่ง เพราะเป็นหนังสือมีประโยชน์หลายทาง เช่นที่จะได้กล่าว
ต่อไปในคำนำนี้เป็นต้น การพิมพ์หนังสือปกรณัมพจนานุกรมครั้งแรกนั้น
ถ้าจะนับมาถึงเดี๋ยวนี้ ๕๐ ปีเศษแล้ว เวลานี้หาฉบับยาก นักเรียน
รุ่นใหม่มั่น้อยคนจะรู้จัก แต่ถ้าใครเป็นนักเรียนใส่ใจในเรื่องหนังสือแต่
ภาษาไทยจริง ๆ ถ้าไม่รู้จักหนังสือนี้ก็บกพร่องไป จึงเห็นควรนำมา
พิมพ์ ออกครั้งหนึ่งเพื่อให้ ถึงมือผู้เรียนรุ่นใหม่ ๆ ผู้สนใจใคร่ตรองในเรื่อง
ภาษาของเรา ไม่ใช่สนใจแต่เพียงว่าจะเขียน ครู หรือ ครูช จึงจะ
ต้องตามที่ถือกันว่าถูกในสมัยนี้ ย่อมสนใจไปจนถึงความเปลี่ยนแปลง
วิธีเขียนคำนั้น ๆ อันมีตามคราวที่เกิดคนฉลาดหรือคน โง่มาทำให้เป็นไป
นั้นด้วย

ใน พ.ศ. ๒๔๖๘ ข้าพเจ้าได้ชำระนิราศพระประชมพระนิพนธ์ของ
กรมหลวงวงษาธิราชสนิท นิราศฉบับนี้ราชบัณฑิตยสภาได้พิมพ์ ในปี
เดียวกัน แต่ข้าพเจ้าได้เขียนคำนำซึ่งขอคัดมากกล่าวในที่นี้หน่อยหนึ่งว่า
“ความเปลี่ยนแปลงที่สังเกตเห็นเป็นเหตุแต่โบราณมาจนปัจจุบันนี้ เป็น
ของผู้ศึกษาพึงสังเกต เพราะฉะนั้นเมื่อใดที่ฉบับที่เรียบร้อยถูกต้องตามวิธี

ซึ่งผู้มีความรู้เขียนกันในเมืองไทย ฯ เมื่อประมาณ ๕๐ ปีมาแล้ว ก็ควร
พิมพ์ไว้ให้เห็นเป็นเครื่องเทียบกับวิธีดัดแปลงในสมัยนี้

การพิมพ์หนังสือปกรณำพจนานุกรมครั้งนี้ ก็ได้สั่งให้พิมพ์เหมือนกับ
ฉบับที่พิมพ์ครั้งที่ ๓ ใน พ.ศ. ๒๔๒๒ (ปีที่ ๓๒ แห่งรัชกาลที่ ๕) โดย
ความประสงค์อย่างเดียวกับที่กล่าวใน พ.ศ. ๒๔๖๘ คือเป็นเครื่องประกอบ
การศึกษาตำนานตัวสะกด ให้เห็นวิธีซึ่งผู้มีความรู้ใช้ ในสมัย ๕๐ ปี
ที่แต่มา

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย) ผู้แต่งหนังสือปกรณำพจนานุกรม
เป็นใหญ่ในพจนานุกรมหนังสือไทยในตอนต้นรัชกาลที่ ๕ ตลอดมาราว
ครึ่งรัชกาล เป็นคำสำคัญในเรื่องหนังสือไทย เมื่อตัดสินว่าอะไรก็เป็นคำ
พิพากษาสุดท้าย ใครจะเถียงว่าอะไรอีกก็ฟังไม่ขึ้นในสมัยนั้น .. เมื่อ
ข้าพเจ้าเป็นนักเรียนรุ่นใหญ่แล้ว เคยได้ยินผู้คัดค้านตัวสะกดบางคำที่
พระยาศรีสุนทร (น้อย) ใช้ เป็นต้นว่าคำที่เคยเขียนกันว่า วงษ์ นั้น
มีคำคัดค้านว่าคำนี้ภาษาบาลีเป็น วงฺโส สันสกฤตเป็น วงศ์ ใช้ ษ การันต์
โดยหลักอะไร ควรต้องเขียน วงศ์ หรือ วงศ์ จึงจะถูก คำนั้น
พระยาศรีสุนทร (น้อย) จะตอบว่าอะไร หรือไม่ตอบว่าอะไรเลย
ข้าพเจ้าไม่ทราบ แต่ข้าพเจ้านึกว่า ถ้าพระยาศรีสุนทร (น้อย) ตอบ
ก็คงจะตอบเป็นใจความว่า คำในภาษาบาลีว่า วงฺโส ก็ทราบแล้ว เพราะ
เป็นเปรียญถึง ๗ ประโยค แต่คำสันสกฤตว่า วงศ์ ก็ทราบแล้วเหมือนกัน
การที่เขียน วงษ์ ใช้ ษ การันต์นั้นเพราะอักษรวิเศษเดิมของไทยใช้ ษ
ตัวเดียวเป็นตัวการันต์ ตัว ส กับ ศ ไม่ใช่เป็นตัวการันต์เลย คำใน

ภาษาเดิมจะเป็นอย่างไรก็ตาม เมื่อเอามาใช้ในภาษาไทย ถ้ามี ศ หรือ
ส อยู่ท้ายก็ต้องเปลี่ยนเป็น ฮ อันเป็นตัวเดียวในสามล่อที่เราใช้เป็น
ตัวการันต์

ถ้าถามว่าเหตุใดผู้บัญญัติอักษรวิธีไทยอย่างเก่า จึงบัญญัติเช่นนั้น
ก็พอจะเดาตอบได้ แต่ไม่มีหลักที่อ้าง เพราะไม่เคยเห็นท่านเขียนอธิบาย
ไว้ที่ไหน ว่าเหตุใดจึงวางแบบไว้เช่นนั้น ข้อที่ท่านไม่เขียนอธิบาย
ไว้ นั้นแหละเป็นเหตุทำให้เกิดยุ่ง คนชั้นหลังไม่ทราบหลักที่ท่านวางไว้ ก็คิด
เปลี่ยนแปลงไป โดยไม่คำนึงถึงเหตุ อันเป็นสิ่งที่ไม่รู้ จึงเอามาคำนึงไม่ได้

ถ้าถามต่อไปอีกชั้นหนึ่งว่าเหตุใดในสมัยพระยาศรีสุนทร (น้อย)
จึงไม่เปลี่ยนเอาตัว ศ ส เข้าเป็นตัวการันต์แทน ฮ ในคำว่า วงษ์
แดห่งษ์ เป็นต้น ก็จะต้องตอบปัญหาด้วยคงปัญหา คือกตัญญูถามว่า
จะเปลี่ยนให้ยังไปทำไม ใช้ ฮ ตัวเดียวก็คิดแล้ว ผู้บัญญัติอักษรวิธีเดิม
ของท่านคงบัญญัติเพื่อความสะดวก แต่ไม่ได้ ให้ความไม่รู้เป็นเครื่องมือ
ในการบัญญัติ อนึ่งถ้าใช้ ฮ เป็นตัวการันต์ตัวเดียว จะเสียประโยชน์
อะไรบ้าง ถ้าเพิ่ม ศ ส ขึ้นอีกสองตัวจะได้ประโยชน์อะไรเพิ่มขึ้นบ้าง
จะเพิ่มความสะดวกขึ้นหรือลดลง

เมื่อพระยาศรีสุนทร (น้อย) ถูกตำหนิเช่นที่ความานแล้ว จะได้
ตอบว่าอะไรหรือนิ่งเฉยไม่ตอบว่าอะไรเลยก็ตาม แต่ไม่ยอมให้ ศ ส
เติมเข้าในพวกหนังสือที่ใช้เป็นตัวการันต์ กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือไม่ยอม
เปลี่ยนอักษรวิธีไทยที่มีมาเดิม โดยที่ไม่เห็นมีเหตุควรเปลี่ยน

ในต้นเมื่อกำลังพูดถึงอักษรวิธเดิมของไทย จะขอนำตัวอย่างคำมา
แสดงอีกคำหนึ่ง เพราะได้ใช้คำนี้มาในเบื้องต้นแล้ว คือคำว่า ทรุช ซึ่ง
แต่ก่อนใช้ ฐ เป็นตัวสะกด เดียวเขียน ทรุท ใช้ ฑ เป็นตัวสะกด
การที่ท่านใช้ ฐ เป็นตัวสะกดกันมาก่อนนั้น เป็นด้วยนักปราชญ์
โบราณยังไม่รู้ว่าภาษาบาลีเป็น ทรุโ ทรุณ หรือ ห้ามได้ นักปราชญ์
โบราณย่อมจะรู้จักคำ ทรุโ ทรุไฟ แต่รู้ความสับสนเปลี่ยนของตัว พ แต่ ฑ
ได้ดี แต่หากอักษรวิธเดิมของเราไม่ใช่ ฑ เป็นตัวสะกดแต่ถ้าฟัง แม่ที่
ใช้เป็นตัวสะกดควบเช่น วุฑฒิ วุฑฒนะ ก็มักจะติดตัวกลางเสีย เหลือแต่
วุฒิ วุฒนะ เป็นต้น เพราะเหตุที่อักษรวิธเดิมของเราไม่ใช่ ฑ เป็นตัว
สะกดนั้นแหละ ท่านจึงใช้ ฐ สะกด ทรุช อย่างเดียวกับใช้ ษ การันต์
วงษ์ นั้นเอง

การเปลี่ยนตัวสะกด โดยไม่ได้คำนึงถึงอักษรวิธเดิมของเรานั้น มีตัว
อย่างจะยกได้ อีก แต่จะขอจดไว้เพียงนี้ เพราะยังมีข้ออื่นที่อยากนำ
มากล่าวในเวลาอันมีน้อย

การศึกษาคำในภาษามีแยกได้เป็นสองทาง คือทางสำเนียงของคำ
อังกฤษเรียกว่า phonetics ในแนวทางนี้เรียกว่า ศึกษา ทางหนึ่ง ทาง
ใจความของคำ อังกฤษเรียกว่า semantics แนวทางนี้เรียกว่า นิรุกต
ทางหนึ่ง คำต่าง ๆ เมื่อใช้กันนานเข้าก็เปลี่ยนไปในทางสำเนียงบ้าง ใน
ทางใจความบ้าง เป็นต้นว่าความเปลี่ยนแห่งคำ ฮัน วัน ดัน เวียน
เช่นนั้น เป็นความเปลี่ยนในทางสำเนียง ความเปลี่ยนแห่งคำบางคำเช่น

ศึกษา ซึ่งตามความในแนวทางก็แปลว่าความรู้ ในการออกเสียง แต่เดี๋ยวนี้
เราใช้กันในภาษาไทย แปลว่ารู้เขียน เป็นการเปลี่ยนใจความ ฉะนั้นเป็น
ตัวอย่าง

ส่วนการเปลี่ยนตัวสะกดนั้นอาจมาทั้งสองทาง คือบางที่เปลี่ยนลำเนียง
แห่งคำ บางที่เปลี่ยนใจความแห่งคำ แดการที่ตัวสะกด “ถูก” เปลี่ยน
ก็มักมีความไม่รู้เป็นเหตุ แต่ความไม่รู้นั้นอาจเป็นความไม่รู้ของคนที่ยื่น
ไว้เดิมก็ได้ ของผู้เปลี่ยนตัวสะกดก็ได้

ข้าพเจ้ามีตัวอย่างจะนำมาแสดงสักสองสามคำ ซึ่งข้าพเจ้านึกว่า
เป็นความไม่รู้ของผู้เปลี่ยนตัวสะกด แดการเปลี่ยนนั้นจะเปลี่ยนเมื่อครั้งไร
ก็ไม่ทราบ เห็นได้แต่เพียงว่าได้เปลี่ยนเมื่อเราติดคำไทยเต็มเลยแล้ว
ความติดนั้นอาจติดมาแต่หัวตายชั่วคราว แต่เมื่อติดแล้วก็ติดเลย เพราะ
การสอบค้นความรู้ ในเมืองเราแต่ก่อนไม่มีเครื่องมือจะใช้มากเหมือนเดี๋ยวนี้
ที่ข้าพเจ้าเรียกว่าเครื่องมือหนักถ่วง โดยเฉพาะก็คือนั่งสอฝรั่ง แดจะกล่าว
ยกให้เห็นได้ง่าย ๆ ว่าผู้มีความรู้ของเราแม่เพียงคนรัชกาลที่ ๕ ก็ไม่มีใคร
มีเวลาแลดูมารทค้นความรู้ในเรื่องไทยอาหม คำดี ไตรง ฯลฯ ได้
เพราะหมู่ไทยเหล่านั้นอยู่นอกสยาม จะสืบค้นความรู้ก็ต้องอาศัยความ
รู้ ซึ่งฝรั่งสอบค้นมาเขียนไว้เป็นภาษาฝรั่ง เมืองเราถอยหลังไป ๖๐ ปี
ยังไม่มีใครมีเวลาแลดูภาษาฝรั่งพอจะศึกษาได้นั้นก็อย่างหนึ่ง แต่ยังมีเหตุ
ยิ่งกว่านั้น คือหนังสือฝรั่งซึ่งนำความรู้มาสืบค้นได้ ในเรื่องภาษาไทย
ต่าง ๆ มาแสดงนั้นก็พอมชนในอายุคนรุ่นหลังนั่นเอง แต่ก่อนยังหาไม่

เหตุจริงได้กล่าวมาข้างต้นว่า เมื่อเราดมคำเดิมของเราแล้วก็เป็นอัน

ดมเลย ไม่มีเครื่องมือจะชดคนเอากลับมาได้ เราในสมัยนั้นเครื่องมือ

บาง แต่ดูเหมือนจะยังไม่มีคนไทยเคยเรียนวิชาภาษา คือ linguistics

จริง ๆ จัง ๆ เลย จะอาศัยฝรั่งก็ไม่ได้ เพราะถึงเขาจะมีความรู้ตามตำรา

ก็ไม่รู้ให้เห็ดยมแห่งภาษาของเราได้ถนัด เขาไม่ได้เป็นไทย จะรู้ภาษา

ซึ่งห่างไกลกับภาษาของเขาเองให้สนิทเหมือนเจ้าของภาษาไม่ได้ เพราะ

ฉะนั้นเมื่อใดมีคนไทยได้เรียนวิชาภาษา linguistics ตามตำราฝรั่งจริงจัง

ศึกษาภาษาของตัวเองจริงจัง แล้วร่วมมือกับคนอื่นผู้สนใจในทางเดียวกัน

เมื่อนั้นการตรวจสอบภาษาไทยจึงจะเป็นตำแหน่งได้ ในเวลานั้นเขาพาเจ้า

ทำนิต ท่านทำน้อย จะเอาจริงจังก็ไม่ได้ เพราะยังไม่รู้จริงด้วยกันทั้งนั้น

ตามที่ได้กล่าวมานี้ ท่านคงจะเห็นแล้วว่ากล่าวความประหลาดข้อหนึ่ง

คือว่าไทยคนไหนจะศึกษาภาษาไทยจริงจัง ต้องศึกษาภาษาฝรั่งให้แตก

ฉานเสียก่อน ท่านคงจะทราบแล้วว่าเครื่องมือสำคัญ ของช่างไม้ ไทย

รุ่นเก่านั้นคือขวาน ถ้าไม่มีเครื่องมืออื่นในเวลาที่ต้องการจะทำไม้ท่อนใหญ่

ให้เป็นท่อนเล็กก็เอาขวานถากลงไป ถ่าน้ำไม่ ไม่เรียบก็เอาขวานถากให้

เรียบได้เกือบเหมือนใช้กับ ค้อนนั้นไม่ต้องพวงถึงทีเดียว ส่วนช่างไม้

สมัยใหม่นั้นไซ้ จะไปทำงานที่ไหนก็มีเครื่องมือไปเต็มแบก ถ้าถามว่า

เหตุใดจึงใช้มากเช่นนั้น ก็ตอบว่าเพราะสมัยนั้นเครื่องมือหายอย่าง ซึ่ง

แต่ก่อนไม่มี แต่เมื่อมีแล้วถ้าไม่ใช้ ก็ไม่เต็มทน เพราะทำไม่ได้ ดเหมือน

แต่เสียเวลามากกว่า

ที่กดาวถึงเครื่องมือช่างไม้แค่ก่อนกับเดยวนคนใด - เครื่องมือของ
ผู้สอปล้นความรู้อันนั้น ทงนท่านจะเข้าใจได้ โดยไม่ต้องให้อธิบายว่า
กระไรอีกเลย

บัดนี้จะย้อนไปยกตัวอย่างความเปลี่ยนแปลงแห่งคำไทยสองคำที่ว่าไว้
เมื่อครั้ง เป็นความเห็นของข้าพเจ้าซึ่งเมื่อก่อนจนแล้ว อาจมีผู้เห็น
ด้วยหลายคน แต่ถึงผู้ที่ไม่เห็นด้วยก็อาจได้ รับความสัทธิใจชวนให้หนัก
ค่อไป

ถ้าท่านลองอ่าน “พระสมุทพระราชกำหนดบทพระไอยการ” รัชกาล
ที่ ๓ พะริยกกันว่าฉบับตราสามดวง ท่านจะพบคำ ๆ หนึ่งซึ่งท่านคงจะ
สังเกตทันที คือคำว่า ล่าน (ซึ่งเดยวนเราเขียนว่า ค่ำล) เขียน ส
สระอา น สกตตลอดไปทุกเล่มสมุด จงว่าผิดไม่ได้ ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น
ท่านจะว่าอาจกษณ์แตรราชบัณฑิตในรัชกาลที่ ๓ ังไม่รู้ว่ ล่าน กับ ค่ำล
คำเดยวนกันกระนั้นหรือ ข้าพเจ้านึกว่าท่านคงจะไม่หาความ อาจกษณ์
ดูกัน แตรราชบัณฑิต รวม ๓๓ คนถึงเช่นนั้น แต่ที่ท่านไม่ว่าเขา ัง
ท่านก็จะต้องเกิดสัทธิใจว่าเขาอาจเขียน ล่าน ผิดกับ ค่ำล เพราะเคย
เขียนไม่เหมือนกันมาแต่ครั้งกรุงเก่า แต่ที่เขาเขียนไม่เหมือนกันมาแต่
โบราณก็อาจเป็นเพราะมันคนละคำดอกกระมัง ถ้ามีคนเขาจะเขียน
“ดูกขุนณล่านหดวง ดูกขุนณค่ำล” กระไรได้ จำเพาะตัวข้าพเจ้าเอง
เมื่อเกิดสัทธิใจเช่นนั้นก็นึกแน่เอาทีเดียวว่คำว่า ล่าน ไม่ใช่คำแขก
มาจาก ค่ำล ค่ำลจะเป็นคำไทยเก่า ซึ่งเราถ่มกันเสียแล้ว

เมื่อคิดเฟื่องขึ้นมาเช่นนั้น จึงได้ค้นคำในภาษาไทยต่าง ๆ ซึ่งข้าพเจ้า
เคยเรียกในปาฐกถาว่าไทยต่ำหลัง คือไทยพวกที่ปัญญาอ่อนไม่เคยเจริญ
หรือหยุดเจริญมานานแล้ว บางพวกก็มีหนังสือพออ่านเขียนกันไปได้
บางพวกก็ไม่มีหนังสือเลยทีเดียว ในภาษาไทยพวกที่ไม่มีหนังสือ (แต่
ไม่มีคำสัณสกฤตเข้าไปปน) นั้น พบคำ ๆ หนึ่งคือ ฉาน ฉาน แปลว่า
เรือน ข้าพเจ้าจึงนึกว่าฉานหลวงคำเดิมก็คงจะแปลว่าเรือนใหญ่ ฉานเจ้า
ก็คือเรือนเจ้า ฉันทานจะเห็นอย่างไร

ถ้าท่านอ่านกฎหมายฉบับตราสามดวงเช่นที่เข้ามาแล้ว คำแรกที่ท่าน
เห็นแปลกตาเด่นกว่าผิดก็คือ “พระอินทร์” ครั้นพลิกอ่านต่อ ๆ ไปก็พบ
พระอินทร์ทุกที่ ทำให้ท่านเกิดสงสัยว่าถ้าคำนั้นคือพระที่นั่งไชว ชาตักษณ
ตูกชน แดกราชบัณฑิต ๑๑ นายจะ ไปถึงกับเขียน “ที่” ไม่เป็นเจียวหรือ
อื่นที่จริงในคำว่า “หอหลวงข้างที่” เขาก็หาได้เขียนว่าข้างอิไม่ เมื่อดู
ตลอด ๆ ไปก็เห็นได้ว่คำซึ่งเราใช้กันเดี๋ยวนี้ว่า ที่ เขาก็เขียน ที่ ทุกที่
เขียนแปลกกันแต่ พระอินทร์ เท่านั้น

ข้าพเจ้าได้ค้นต่อมาอีก พบในกฎหมายรัชกาลที่ ๒ ก็ใช้พระอินทร์
คำราชพิธีสงคราม (ฉบับหลวง) รัชกาลที่ ๓ ก็ใช้พระอินทร์^๑ เป็นอัน
แน่ใจว่า แต่ก่อนเขาใช้ อิ ไม่ใช่เพราะเขียน ที่ ไม่เป็น คงจะเป็น
เพราะคำนั้นเป็นคำอื่นเสียแล้ว

^๑ เมื่อเขียนดังข้างบนนี้แล้ว ข้าพเจ้าได้ค้นกฎหมายรัชกาลที่ ๔ ต่อมาอีก พบ
พระราชบัญญัติห้ามไม่ให้พาบเรือดัดกระบวนแห่ ดังคัดย่อมาให้เห็นต่อไปนี้

“ศกมัสตศักราช ๑๒๑๔ ปีชวดจัตวาสุก

พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จออกณพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

ถ้าเสด็จประทับอยู่ในพระอาราม

ญาติใด ๆ โกลเรือพระอินทร์

เมื่อตรงต่อไปอีกก็นึกเห็นว่า ทำไมจะเรียกเรือนพระเจ้าแผ่นดินว่า
พระที่นั่ง ทำไมไม่เรียกว่าพระที่นั่งนอนหรือพระที่อยู มาข้างสำหรับพระเจ้า
แผ่นดินจะเรียกมาพระที่นั่งข้างพระที่นั่งก็ตามที่ เพราะท่านนั่งไปจริง ๆ
แต่เรือนนั้นเป็นที่สำหรับอยู่ แลนั่งเป็นอิริยาบถอย่างหนึ่งในการอยู่เท่านั้น

เหตุ ๒ อย่างคือ (๓) เหตุไรจะว่าเรือนเป็นที่สำหรับนั่งโดยเฉพาะ
(๒) เหตุไรนักปราชญ์ราชบัณฑิตแก้ก่อนท่านจึงเขียน ชี ถ้าหมายความว่า
ว่าที่ นี่ทำให้เห็นว่า ชินั่ง นั้นไม่ใช่คำสองคำคือที่กับนั่งเลย เห็นจะเป็น
คำไทยเก่าอีกคำหนึ่งซึ่งเราลืมกันเสียมานานแล้ว นักปราชญ์ราชบัณฑิตเก่าก็
คงจะลืมคำเดิมแล้วเหมือนกัน แต่ท่านทราบว่าคำนั้นไม่ใช่ที่กับนั่ง จึงอุส่าห์
เขียน ชี เพื่อให้รู้ว่าไม่ใช่คำเดียวกัน แลมิได้มุ่งหมายให้แปลชื่อว่าทรง
เป็นแน่

เพียงที่กล่าวมาข้างบนเรื่องพระที่นั่ง หรือพระที่นั่งนี้เป็นความเห็นซึ่ง
พอจะยืนยันได้ แต่ข้าพเจ้าไม่กล้ายืนยันขอความที่จะกล่าวต่อไปในเรื่อง
คำ ๆ นั้น เป็นแต่นำผลแห่งความคันคว้าของข้าพเจ้ามากล่าวเท่านั้น
ข้าพเจ้าอาจค้นพบความอย่างอื่นในภายหลังได้ “คำว่า” มาใหม่อีกก็
เป็นไปได้

คือเมื่อข้าพเจ้าเชื่อในใจคนว่าชินั่งไม่ใช่ที่นั่งแล้ว ก็อยากจะสอบ
ค้นว่าคำนั้นคือคำอะไร จะเป็นคำไทยเก่าอีกคำหนึ่งซึ่งเราลืมเสียมานานแล้ว
ดอกกระมัง ได้ลองสืบทางภาษาเขมรก็ได้ความว่าไม่ใช่ ภาษาจีนก็ไม่ใช่
ภาษาที่มาจากอินเดียก็ไม่มีทางที่จะเป็นไปได้ ยังมีอยู่ที่แต่ภาษาไทยของ

เราเอง จะมีคำไหนที่เสียงคล้าย ๆ คินง หรือ คินยง บ้างหรือไม่ (ท่าน
คงจะทราบแล้วว่าพวกไทยดำหลังของเรามีตัว ค คว เคียง ใช้เป็น ค ท
เสร็จ) เมื่อกันในภาษาไทยพวกที่ไม่มีหนังสือ พบคำ ๆ หนึ่งว่า เคียง
ซึ่งไทยสยามใช้แปลว่าแท่นสำหรับนอนหรือนั่ง แต่ไทยพวกนั้นใช้แปลว่า
เรือน ว่ากระท่อม ใช้ปน ๆ กับคำว่า ลาน แต่ในสมัยนั้นดูเหมือนจะใช้
เคียงแปลว่าเรือนเล็ก ลานแปลว่าเรือนใหญ่ ในสมัยโบราณถอยหลัง
ไปนาน ๆ จะมีคำทั้งสองคำ หรือจะใช้แปลกับที่ใช้อยู่เคียงนออย่างไร
ไม่มีทางจะทราบได้

ความที่กล่าวมานี้สรุปรวมเข้าว่า คำว่าพระชินง หรือพระทิง
แปลว่าที่ประทับพระเจ้าแผ่นดินนั้น ชาวเจ้าเห็น โดยเหตุที่อธิบายมาแล้วว่า
ไม่ใช่คำว่า ที่ กับคำว่า หนึ่ง เขามารวมกัน เห็นว่าแปร่งมาจากคำเก่า
คำใดคำหนึ่ง จะยืนยันว่าคำไหนก็ยิ่งเร็วเกินไป แต่ได้พบคำไทย เคียง
แปลว่าเรือน ซึ่งเสียงใกล้เคียงคำอื่นที่คนพบแล้วเพียงน

ยังมีคำอีกคำหนึ่งซึ่งเห็นว่าคงจะได้แก่ ศกต สกตกันในตอนถัดมาคำเดิม
ของเราเสียแต่เหมือนกัน คำนั้นคือ เดช แปลว่าเขียน แต่เราเรียก ๓๒ ๓
ว่าเขียนเพราะเหตุใด ชาวเจ้าได้พบในภาษาอาหม เดก แปลว่าชาย
แต่ดูเหมือนจะใช้แต่ชายไฟร์ เป็นคั่นว่า คำเดก แปลว่าบ่าวชายฉกรรจ์
คำว่าสกตก็ควรจะสกต ก กระทบ ดังนี้น่าจะเห็นว่าเราลืมคำเดิมของ
เราเสีย จนไม่เข้าใจว่าทำไมเขียน ก สกต จึงย้ายไปหาตัวสกตใหม่
ให้พอเข้าใจได้ เคยเอา ข สกต คือเขาคำว่า เดก ไปยกให้เป็นคำ
แขก แต่ถ้าไปใช้คำว่า เดช (ข สกต) ในอินเดียจะไม่มีใครเข้าใจว่า

พูดถึง ๑ ๒ ๓ เลย อนึ่งคำว่า เดก นี้ในปทานุกรมของกระทรวงธรรมการ
(ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๐) แปลไว้ว่าคน ว่าพดเมือง ว่าไพร่ ซึ่งเกือบ
จะถูก แต่ถ้าพูดตามอาหมก็ยังไม่ถูกต้องทีเดียว เพราะใช้ได้แต่ชาย
เหมือนวลักไทยอาหมใช้แปลว่าวัว หมายความว่าหมาลูกแปลว่าหมาผู้นั้น

ข้าพเจ้าพูดต่อแหลมในเรื่องคำหลายคำ เพื่อจะชวนให้ช่วยกันคิด
แต่คน ถ้าคนพบแล้วตรวจสอบเห็นกันว่าถูกแน่ก็จะได้อาใจเป็นเครื่องช่วย
ผู้มุ่งหน้าจะสอบกันรวบรวมตำนานแห่งคำต่าง ๆ ในภายนว อนึ่งในที่นี้
ข้าพเจ้าขอกล่าวเป็นการแสดงอาสยใจว่า เมื่อข้าพเจ้ายิ่งหมั่นถนอม ได้
เคยเห็นควรเปลี่ยนแปลงคำต่าง ๆ มากกว่ามาก แต่ได้ทำบาปไว้คือ
เปลี่ยนแปลงไปจริงก็ แต่เดี๋ยวนี้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงคำบ่อยนักทำให้
พินาศ แต่ที่ข้าพเจ้านำเอาคำที่เห็นว่าได้เปลี่ยนแปลงคำผิดมาแต่เดิมมา
กล่าวเป็นตัวอย่างสองสามคำในที่นี้ จะได้หมายความว่าควรเปลี่ยนแปลง
ไปอีกนั้นหาไม่ได้ แต่ถ้าเมื่อใดเรามีแรงในใจพอที่จะยึดถือชีวิตของเรา
เป็นหลัก ไม่เที่ยวยกย้ายไปทางโน้นทางนี้ตามแต่จะพบอะไรเข้าใหม่หรือนึก
ว่าใหม่ เมื่อนั้นการเขียนตัวอักษรหนึ่งชื่อไทยจะมั่นคงขึ้น

พูดถึงเรื่องตัวอักษรของเราในเวลานี้ ควรจะพูดตรง ๆ ว่า มีคำบ่น
กันหนาหูว่าเปลี่ยนมากแต่บ่อยนัก กระทรวงธรรมการผู้เป็นเจ้าของปทา
นุกรมก็ทำดีที่สุดที่สามารถทำได้ แต่จะแก้ความลำบากให้ถึงที่จับใจได้
อย่างไรก็ยากที่จะคิดให้ตก ในที่นี้จึงเป็นอันกล่าวได้แต่เพียงว่ายากเท่านั้น

ข้าพเจ้าเขียนหนังสือนี้เพื่อจะเป็นคำนำปกรณำพจนานุกรมที่พิมพ์ใหม่
คราวนี้ แต่เมื่อเขียนมาเพียงนี้ ยังไม่ทันนำเอากตอนในหนังสือมาว่า

กระไรเลย เวลาจะหมดเสียแล้ว จะเขียนอีกมากไม่ได้ แต่ถึงกระนั้น ก็ควรต้องกล่าวสรรเสริญไว้ว่า ข้าพเจ้าอ่านปกรณำพจนานัตถ์ ในการเตรียมเขียนคำนำครั้น ได้ความรู้ ซึ่งเต็มเสียแล้วเกินมากมาก ที่เป็นความรู้ใหม่ เพราะไม่เคยสังเกตแต่ก่อนก็มี ที่อ่านแล้วไม่เข้าใจก็มีอย่างน้อยแห่งหนึ่ง

แห่งที่ยังไม่เข้าใจนั้นคือ “กรรมแม่เกยตัวมอมมือหั้น” เหตุใดจึงเป็นแม่เกยก็ยังไม่ออก ถ้าครูเคยบอกเมื่อเป็นนักเรียนก็จำไว้ ไม่ได้ แต่ยังไม่พบใครที่จะถาม ต้องเปิดดูจนตามุ่กพบ กรรม ดังไว้ในแม่เกยเหมือนกันแต่ไม่อธิบายว่ากระไร จึงเป็นอันว่าถ้าท่านเห็นว่าข้าพเจ้าควรอธิบายกรรมแม่เกยไว้ตามควรแก่หน้าที่ผู้เขียนคำนำ ข้าพเจ้าย่อมว่าจริง แต่ในเวลาเขียนนี้ไม่รู้ ก็สนใจ

ท่านพึงสังเกตในบันทึก ๓๐ หน้า ๓ คำว่าคำสัดเขียนอย่างเพี้ยนคำเดียว กับคำตาคำสัดสกฤต คำว่าสำนภาษาไทยแปลว่าเรือนคงจะเต็มกันมานานทีเดียว แต่คนรุ่นก่อนเราไม่อาจ “ซุก” คืบเขากลับมาได้ เพราะขาดเครื่องมอดังกล่าวแล้ว

ในหน้า ๕ คำว่า หน้า หน้า ใช้ ผิดกับที่ใช้นั้นโดยมากเวลานั้น นักเรียนรุ่นเก่าอย่างข้าพเจ้ามักใช้น้ำเอกหน้าโทอย่างทีบอกไว้ ในกตอนั้น

ในหน้า ๑๘ มีคำ ๆ หนึ่งซึ่งควรสังเกต คือในบันทึกที่ ๖ ว่า “อิก นายชิตหุ้มแพรนายเวนลัทธ” ข้าพเจ้าชอบ เวน นอด้กด เพราะเห็นมานานแล้วว่า เวน ภาษาบาลีความไม่เข้ากัน ได้ค้นในกฎหมายตราสามดวง พบเขียนนายเวนนอด้กด โดยมาก แต่จะเอาแน่เหมือนพระชนังไม่ได้

ในหน้า ๓๒ บันทึกที่ ๑ แลที่ ๒ มีคำว่า สำหรับ ซึ่งข้าพเจ้า
อยากให้ผู้เรียนสังเกตเงาอย่างใช้ คำที่ว่า “ให้นายเพื่อนอยู่สำหรับ
ช่วยรับการ” นั้นใช้ สำหรับ ถูก สมัยนั้นมักใช้คำนั้นติดกับแต่ก่อน ต่างว่า

“ท่านจะไปดูโซนใหม่”

“สำหรับข้าพเจ้า ค่ะฉันไม่ไป”

หรือ

“ท่านชอบทุเรียนมากกว่ามะปรางหรือ”

“สำหรับข้าพเจ้า ทุเรียนกลิ่นแรงนัก”

ตัวอย่างนี้ใช้ สำหรับ ไม่ถูก ตัวอย่างที่ ๒ เพียรจะใช้คำไทยว่า สำหรับ
อย่างคำอังกฤษว่า for แต่จะใช้เช่นนั้นเสมอไม่ได้ เพราะคำไทยว่าสำหรับ
นั้นจะใช้สำหรับ แปลคำอังกฤษว่า for ทุกแห่งไม่ได้ จึงอยากให้ผู้เรียน
สังเกตที่ใช้อย่างกัพระยาศรีสุนทร (น้อย) เขียนกลอนไว้นั้น

ในหน้า ๕๓ ข้าพเจ้าเห็นฉลาดแต่งดีมาก อ่านแล้วอดหัวเราะ
หลายครั้ง ตรงที่บ่าวพระยารามกำแหงศกมานนชนนิก ข้าพเจ้าเคยถือว่า
พระยาศรีสุนทร (น้อย) แต่งกลอนแต่โคลงอย่างสง่าผ่าเผย พึงจะ
มารู้ว่ามีชนคราวนี้

ข้าพเจ้าขอแนะนำให้ท่านอ่านหนังสือนี้ ถึงแม่เคยอ่านนานแล้ว
ก็ควรอ่านอีกครั้งหนึ่ง

พินาสอนพ

ราชบัณฑิตยสภา วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๓

ปฏิกิริยาพจนาคถ์

ข้าพระพุทธเจ้าพระยาศรีสุนทรโวหาร คัดคำกลอนเรื่องนเรศวร
ว่าปฏิกิริยาพจนาคถ์ คือ เทียบแบบสอนในคำใช้ต่าง ๆ ว่าเรียบไป เพื่อ
ไว้สำหรับนักเรียนในโรงเรียนหลวง จะได้อ่านเต้าจำคั่นข้อต่อลำดับใน
แบบสอนให้แม่นยำชำนาญ ได้รู้แตกตำรา ๆ ถวายแด่ ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าดำรัสสั่งให้พระเจ้าราชวรวงษ์เธอ กรมขุนบดินทรไพศาลโสภณ
ตงพิมพ์โรงพิมพ์หลวง ในพระบรมมหาราชวัง ๑๐๐๐ ฉบับ คัดเสร็จ
ณวันศุกร์ เดือนหก แรมสิบเอ็ดค่ำ ปีเถาะเอกศก ๑๒๔๑

๑ คำ คัดประติดคำ

กลอน	กล่าวดลเอาแต่พิณ	ขึ้นขึ้น
สอน	แจกแผนกบน	พาดพ้อง
เด็ก	นักเรียนอย่าร้อง	เป็นหมวด
		ว่าแก่งเกณท์สอน ฯ

๑ คำกลอนสอนเด็กได้

ไวพจน์สั่งเขปคำ	ดูจำ
นามเรียกปฏิกิริยา	คิดไว้
เพียรคิดเพียรคิดให้	พจนาคถ์ เตณา
	เด็กบรรจบต ฯ

พระศรีสุนทรศรีวิชัย
 คิตติเบาราม
 เป็นฉบับอักษรสาร
 เฉกเช่นขุมมอช

โองการ
 เรื่องนี้
 สอนเด็ก
 ช้องให้เห็นทาง ฯ

๑ จะเริ่มรียกตากตอนสุนทรเถลิง

นิพนธ์พจนันท์แบบแบบแต่ง
 สำหรับเด็กนักเรียนได้เขียนหัด
 จักเจริญเรื่องรู้อย่างดี
 จะคิดคำใช้ไว้เป็นอย่างดี
 พอเป็นเครื่องเตือนใจระไวระวัง
 คำที่ใช้ไว้ต่างต่างเดาศ
 อาศัยแบบแบบมคธบทจำเนียร
 ตางวาจาเล่าก็มาแต่ปากยออื่น
 ถ้าแม่นยำก็ศึกษาอุลล้าหจำ

จะแจ้งแจ้งคำใช้ไว้เป็นเตา
 พอจำกัดทางโทษที่โหดเขตา
 ดีกว่าเตาโดนคดแต่คำฟัง
 คำต่างต่างเดิมติดคิดต่อตั้ง
 แม่นเขียนพดงเสียก็ดกมนักเรียน
 ถ้วนล่อเหตุใช้จะว่าเป็นพาเหียร
 เป็นที่อ้างอย่างเขียนให้ถูกคำ
 มีคาศนิตนภกศุขุมชา
 ก็ระคดาคดุมโปงตะโปงคิน

(๑) ตัวลกตกานกานสารนุสนธิ์ โดยยุบดหกอักษรจงผ่อนผัน

คือ ญ ฦ น ร ต พ ัน
 ตัว ญ ใหญ่ใช้ตามมะกระ
 ท่านเจ้าเมืองกาญจน์บุรีผู้มีนาม
 ขุนนางกรมช่างทองท่านรังสฤษดิ์
 ที่ลกตกขอใหญ่ใช้จากาน

เป็นส่วนกันใช้แปดกแยกตามความ
 กาญจนะแปลว่าทองของสยาม
 แหวนงามล้วนแล้วแก้วแกมกาญจน์
 พระกาญจนานุกิจนามชาน
 น้คำชานแถมครบทบาฬ

ท่านแปลว่าคามิดเล็กเล็ก
ถึงคำไทยจะไม่ใช่ ก็ตามท
กานต์กตนอกเล็กเล็กเล็กเอ๋ย
ถึงไม่ประรรภาณูกานให้เคียน
การลัดกตวอนชอช้า
อันสุดแท้แต่จะทำการใดใด
ชาวราชการ (๑) ชาดราชกิจ
ถูกเกณฑ์ก่อปรการด้านประจำ
คนพิการเห็นอาการพานจรมิต
ดระลาการทุกทุกศาตดระการมี
ตอสังเกตบทธาตบรรหารเหตุ
คือเวตาแต่ปีเดือนประมาณ
นาฬิกาทุ่ม โมงบาตนาที่
จนถึงปรานแต่อบัศรนับผ่อนตาม
บนานอกกับก่อน
ก็เรียกกาตเช่นกันฉะนั้นเจียว
คือนำรอนนำหนาวแต่คราวฝน
นำตรุศสารทปายาศ์อีกยาก
ของเหล่านับว่ากาตทุกสิ่งสรรพ
กาตซึ่งมีหมวดใหญ่ในประเด็น
ประจุบันบรรจบครบเป็นสาม

รู้ให้รู้ ไปร้งบ่อนอักษรศรี
รู้ไว้ดีกว่าไม่รู้เป็นผู้เรียน
เห็นแต่เคยคำไทยได้ ใช่เชย
อุส่าห์เพียรบันเถาให้เข้าใจ
แปลว่าทำงานการบริหารไซ
คงต้องใช้รอสักหมดทุกคำ
ราชการหมั่นพินิจอย่าให้ถล่า
จดถ้อยคำทุกประการสารคดี
ปรีษาการให้เป็นลัทธิแก่ฤาษี
คำเหล่านี้รอสักดบทว่าการ
จงสังเกตคำใช่ ที่ใช่ชาน
กับที่ทานจัดเป็นวันบันเป็นยาม
วินาทีที่ใช้ ในสยาม
ลงในความคำว่ากาตฐานเดียว
หนึ่งคำผอนว่าสักครุ่สักประเดียว
ยังดลเดียวมาถึงความล้ามฤดู
ที่ชุ่มชลไปจนแดงแห้งทุกผล
ทงเขาตรูเที่ยงสายแต่บายเย็น
พวกคั่นวันชั้กมาว่าให้เห็น
ท่านจัดเป็นส่วนอดีตอนาคต
จัด โดยความทุกฐานว่ากาตหมด

(๑) เข้าใจว่าตรงนั้นตกคำว่า “อย่า”

อนันต์เดือนวันทสงฆ์ไม่เหลือตก

กาดที่ยังคงเป็นเห็นชัดชัด

ส่วนข้างนายยังไม่มาท่านพาที่

อายุสัทธิอกอายุสำคณา

ที่สำหรับนับใช้ในประมาณ

หนึ่งแผ่นดินโดยนับลำดับกระษัตริย์

ที่เรียกว่ารัชกาลแต่ปฐมมิ่ง

พระสงฆ์อยู่พรรษกาลจำพรรษา

เวดากาด โฉหารหากนิยมน

คำกาพระพอใหญ่ใช้สกัด

เดือนข้างแรมไม่สู้แจ่มชัดวาทย์

องค์นารายณ์ทรงอุปถัมภ์นามขนาน

มหาเมฆมหาภาพบันดาลกถ์

ภาพดวงจันทร์ดาคามศษ

กานนิยมนำอภกถวาจา

ในเวดามือจะเขียนต้องเพียรคิด

ถ้าจับพลัดจับพลาดคาดคะเน

แม่นประชุมส่วนลอบจะตอบได้

ตัวไม่อาจโต้เถียงต้องเอียงเอน

(๒) อนันต์พวงนามทั้งสองพจน์

อย่าให้คิดประปนกับคณเวียน

ไม่ต้องครีไม่ต้องครีกไปทุกซึ่ง

นั้นกำหนดว่าอะดิศกาดมี

ท่านแบ่งจัดเป็นประจวบนั้น

ว่าเดือนนี้เป็นอนาคตศกาด

ก็เรียกว่ากาดะ โดย โฉหาร

พุทธสำคณกาดต่งแต่ยัง

ถวดยรัชเดือนนี้เป็นที่ต่ง

คตอดทั้งสองลำตามนุกรม

ท่านใช้มาในบาฬิกมม

ตอประสมเข้ากับกาใช้ว่ากาด

มีตัวบทแบบใช้ ไม่วิดถาร

ใช้ว่ากาพบกษดาทศตามิว

ว่าพระทรงถนิมภาพรักกันทศ

สกัดตัวพอใหญ่ใช้กันมา

มีกำหนดใช้เห็นเช่นดังว่า

จงอุส่าห์จำให้เนื้อช่าแปรเปร

ให้ตระหนักแนแก่จิตรอย่าไขว้เขว

จะชวดเซเช่นอย่างหลกทบทกเถน

เขาจะ ให้เยี่ยงฉาวเช่นกราวเซน

เพราะไม่เจนนิจจรดำรงคงแก่เรียน

ต้องกำหนดที่ในการจะอ่านเขียน

ถ้าจะเขียนที่พึงใช้ตัวพอ

เขียนนามวงรวงผิงใช้ตัวผอ

(๓) คำอยู่อย่าอยากอย่างนั้นน้ำอ้อ เอาตัวหอน้ำก็ได้น้ำแต่ไม่ได้
ดูขัณฑหาเหมือนน้ำอ้อไม่ เพราะเช่นไซ้ มีมากเป็นล้ากษ

(๔) คำเลี้ยงยาวเลี้ยงสั้นนกกัมม์ ดังจาทมือเท่าท้าวพระยา
ช่างเขาเบิกเงินตราไปหาซึ่ง กระตะคังเคี้ยวกาวยาวเตา
เกาที่คันคำสั้น โดยสัญญา กวบาทาเกาย่างถึงทางตรง
ยวนเขาว่าท่านจะมาหาของทน คำกระชั้นคำยาวกล้าวประดังค์
ที่ท่ามกลางหว่างถาศรวง ไซ้ ให้คงคำคุดกระดี
เขากับชาวเป็ดียนแปดนแทนกันได้ เห็นท่านไซ้คำเหมือนไม่เก็ดอนที่
เช่นคำว่า โปรดเกล้าเจ้าบุรี ถึงขอบบี่ชาวต่างประเทศมา
อีกคำพูดพวกเราชาวนี้ไม่เด่น นี่แคะแค้นเอามคธภาษา
มาพูดไซ้ ไซ้ชานครันนานมา คนเจรจาแพร่หลายกลายเป็นไทย
เดากับดาวกุนกัมม์ชติ ควรจะจัดยาวสั้นออกชานไซ้
คนเซตาคะตามักจะเดาตะบึงไป คำราดาวันของใครเอาไว้ดู

(๕) อนึ่งว่าผู้ชายคล้ายผู้หญิง คนรู้จริงคงแก่เรียนเขียนว่าผู้
แต่คนอ่านก็คงอ่านชานว่าภู ถึงกระนั้นก็จงรู้ว่าผู้ โท

(๖) คำถ้าทำหน้าเหมือนว่าเด่น ข้าเจ้าเห็นไซ้แประเลอะระไซ้
ด้วยความที่ควรเอกไปไซ้ โท เพราะมีว ไม่หไม่ล้งเกดซึ่งเหตุการณ์
อันถ้า โท ไซ้ ที่บริกัป คำสำหรับเขียนไซ้จะไซ้ชาน
ถ้ามีใครไปมากี่ชานาน ถ้าพบพานแล้วจะทำให้หน้าใจ
ตัวทำเอกออกถ้อยภาษา เหมือนคอยทำอยู่ที่ท่าชตาไหล

ขุนนางฝ่ายกรมท่าว่ากะไร

อันหน้าโทไซ ทัมชวคร

หน้าหนุ่มสาวรณรวยส่วยสำอาว

นำบนนำมานท่งนำ โปถ

อีกนำหนาวนำร่อนผ่อนทว

(๗) คำว่าบังแต่บางอีกบังบ้าง

เหมือนบังแทรกบังสุริโยไทย

หนึ่งคำว่าหนาบางอีกบางพัตต์

บางตักกรุดบ้านบางพุดเหนือบางพัง

คำว่าบางแต่บางจงชังจคร

คาบกระบับทองของจางวาง

คนอ้วนเหลอตาเนื้อเป็นบงบัง

เอามัดบังให้เป็นเผดเดวเด่ตาม

หนึ่งว่าบางไวบางเถื่อนางสุต

บ้างก็เรียกทักทายพิปรายเปรย

เองไปชุดไซเค่าให้เร้าบัง

บ้างตะโกนูก้องบางร้องอ้อง

(๘) คำว่าเบาแต่ว่าเบาควาจะเขียน ถ้าผิดเพี้ยนควไม่ชดกชดชวาง

เป็นยาวสั้นสรว่าในท่าทาง

เหมือนลงยันต์ลงเลขแต่แควเค็กเบา

หัดเบาชด้อยเบาบดเพราะครู

ตครในรำชาชาเป็นท่าทาง

คือตชคหนามนุษย์ลัดทุกทุกอย่าง

พระยาช้างหนาผงผงถึงจระต

ยาวถึง โยชนนาเมืองรุ่งเรืองศรี

เขียนนำเอกไซ ที่ไม่มีใจ

ความก็ต่างจงวิจารณ์จะชานไซ

ชักเชือกโซ่มานมิตให้บีตบัง

บ้านบางช้างบาง โควัดถัดบางชัง

อย่าเขียนบังผิดเสียงถ้าเนียงบาง

นักวนจเขียนให้ชดอย่าชดชวาง

พวกขุนนางชดกระบับเงิงงาม

เอาชนชังนำหนกอย่าพักตาม

บงนความเป็นวิศัระอย่าตะเตย

ชากอุครบางพุดเนยเนย

บ้างก็เงยบ้างกมบางตมตัง

ที่มนักกว้างบ้างก็โตไปไม่ถึง

บ้างถั่งบ้างก็ โดด โดดไปพลง

จะจัดวางคำไซไว้ให้ด

มันเป็นเด็กรู้ ไม่เท่าต้องเบาห

เบาพูเบาเพดงตูกเรงเรอง

ที่เลี้ยงยาวปาวปาวบ้างประกาศ
พอร้องบ้างชาวชุมชนทุ่งเมือง

บ้างร้องราษฎรเร่งดูใหญ่เรื่อง
นี้แบบเยี่ยงบ้างเป่าพอเข้าใจ

(๙) กำกัมกรรมล้ามคำนี้น่ายาก ข้อวิภาคอธิบายขยายไซ
ชยาคตำโคตม โคนเตาเซาวัน ใจไว
เหมือนกำกัมกำม่ออิกกำหมัด
ดุมประแทรกแอกกากงมณ
อันตัวกำกาส้ามัญหมด
หนึ่งกำมมอการนตนนกชุม
สำหรับไซ ในกตอนกกาด่วน
เหมือนเจ้ากำมีชาเอาเค้ายุบล
กรรมแม่เกยควมอมีรอน
บอกให้ทราบบาปกรรมเช่นร่ำมา
ที่บางคนบ่นว่ากรรมของเราแล้ว
กรรมวิบากหากให้ ได้ด้าเคย

คงจำได้ดอทยากดัวดัวมนมี
บรรจงจัดรถทองให้ผ่องคี
เกวียนกัมชกาคากับดุม
ไซแต่บทคำไทยไม่ลุ่ม
เห็นเคดอบคดุมข้างเปนนทมคชปน
ตามชระจนแบบบั้งคัมไม่ลุ่ม
อ่านทุกคนแต่ไม่จำไม่ด้าภา
คำท่านสรวแต่่มคชภาษา
อิกคำว้าเคระห์กรรมก็จำเป
มาประดบพบแก้วไม่แลเห็น
มาชุกเชื่ญก็เพราะกรรมที่ทามา

(๑๐) หนึ่งไซคำหมอบเผ้าและเผ้าของ โดยท่านองไซเผ้าดัวฝลา
ไซดัวพอไม่ถนดิดูชดดา

ด้วยไซมาแต่เก่าแก่นั้นเผ้าโท

(๑๑) อูล่าให้จำอูล่าให้เพียรเขียนให้ถูก ช้าเพาะปลูกคำไซไว้ระไซ
เหล่านักเรียนชั้นเล็กและชั้นโต
ครูก็สอนเล่าเรียนเขียนไม่ขาด
ข้างพนเพื่อนเลอนเตอะเงอะงะไป
อันยศศักดิ์ทรพย สันทงสันเล็ระจ

ไซเพาะปลูกคำไซไว้ระไซ
เลี้ยงแต่ใจไว้ให้อวนควรฤาไร
ไม่ถาดจำแบบที่แบบไซ
รักไม่แท้รู้เป็นงูปลา
ยอมด้าเรจได้ดงมาดปรางนา

เพราะคนทุกคนเพียรเรียนวิชา

อุ้งเท้าเกิดจะรำสอนให้ ดั้น

เช่นอย่างข้าค่ามาประกาศกัน

คำสั่งใช้ว่าข้าพระพุทธเจ้า

กับข้าพเจ้านาคาทอง

ข้าพระพุทธเจ้าขอนน

ที่ลดหย่อนผ่อนใช้จึงใคร่ครวญ

บางคนเขียนว่าข้าพระพุทธเจ้า

โดยใจรักมักง่ายคล้ายปัญญา

ถ้าบดบังจิตใจข้ากับเจ้า

ใครมาแย่งข้าเขาตาของ

ค่าเอกนี้ใช้ ทศาราคาขาย

ค่าเช่าเรือค่าเช่า โรงคังบ่อนไป

ความตั้งว่าใช้ค่าไม่เอกหมด

มาควนมาให้ตายถึงวายุปราน

(๓๒) หนึ่งเข้าออกอีกเข้าเปิดอีกเข้าสารลูก แบบทำนุกเข้าโท-

โดยถวิล

ค่าเอกใช้ ไม่ลมนิยมยิน

(๓๓) ทำจ้ามัธยมตามคำจำให้ ได้ คือคำไทยว่าทำนาแลทำสวน

สารพัดทำงานการทงมวณ

จ้ามควนม ใช้คำสยาม

ที่ละลัมศึกษาสารพรรณ

เบองระบับแบบตะบองของชนชั้น

ทั้งตามคำสำคัญท่านได้วาง

จงจำเอาไว้ ให้ชดออย่าขัดขวาง

ใช้ ในทางถ้อยความตามกระบวน

ข้าพเจ้านายศรีเป็นชาวสวน

คำที่ควรส่งค่า โดยตำรา

อุตรเขียนกันกลุ่มชมนักหนา

ไม่ค้นหาต้นเคาเดาตะบึง

ข้าจะเอาแต่ว่าข้าควาไม่ถึง

ควรรำพึงความเห็นว่าใช้ข้า โท

อีกค่าจ้างร้างบ้ายจ่ายอะ ไช

อีกค่าไล่ห้วยหวยค่าบ่วยการ

ควรจะจดจำใช้ ให้ วิตถาร

แบบโบราณใช้มาเป็นอาจิน

ไม่เห็นถื่นที่จะใช้ ในกระบวน

บั้งคับควรทำเนแม่กกา

ท่านใช้ตามคิตมคชภาษา

เหมือนกับละพระสัจจามะรามา
 ขรรณคุณถูกทิ่มคอพากย์
 ยูล้ำหึกคั่นหาไตรศราดู

ในคำเทียบแม่กกาตำราครู
 ทั้งสามคำจำยากหนอพอหนู
 คงได้รู้ที่จะใช้ถูกใจความ

(๓๔) อีกข้างข้างคิดกระบวนให้ถ้วนถี่ ค่างเอกรันค่างลงจึงผลิตตาม
 ข้างในออกข้างนอกดูอย่าดูงาม ข้างบนตามไปข้างตางั้นข้างโท

(๓๕) หนึ่งว่าหว่ายาหย้าก็ควรคิด จะเขียนใช้อย่าให้ผิดดีอะไร
 ต้นหวานชอบกสมต โด โด ถัดบ้าน โปถึงบ้านหว่าเวตาเย็น
 ว่าเอกใช้ ในคำที่ว่ากล่าว ว่า โนม่น้าวพูดจาว่าให้เห็น
 ว่าก็ชอบในระบอบที่เคยเปน อย่างว่าเล่นว่าหว่าภาษาไทย

(๓๖) คำบูยาอย่าเอกท่านเศกสรวร หย้าโทนั้นใช้ว่าหย้าโล้ว
 คือหย้าแพรกหย้าคาอีกหย้าไทร หย้าใช้สรวรพหย้าบันตามี่

(๓๗) ในคำลาวกล่าวว่าย้อยใช้แทนซ้ำ ค่อย ๆ มาก่อย ๆ ไป
 ย้อยไผ่ตั้น

คำค่อยเอกเศกโล้วในวรรจ จำให้ตั้นระยารันคั่นทุตัง

(๓๘) หนึ่งคำว่าหนึ่งลือไม่ผิดเพี้ยน ทุกคนเขียนหอนำคำว่าหนึ่ง
 แค่เลี้ยงอ่านพานไม่ผิดพลัดเพี้ยนนี้ คำนี้พลึงพวกมากลากเอาไป
 ขอกล้าเนียงเลี้ยงอ่านงอยู่ทั้งต้น จะดัดตนผ่านขึ้นไม่ไหว
 ถึงจะอ่านว่าเพี้ยนนั้นก็ชังใคร เราเขียนคงหนึ่งไว้มากแต่ก่อน

(๓๙) หนึ่งเขาว นมใช้คำไทยแท้ เห็นมาแต่คำมคธภาษาสรว
 อักษรลือคือคววอเพนการันต์ บอกล้าคัมภีร์ว่ามคธบทบาฬี

เหมือนคำว่าข้าเห็นพระลูกเจ้า

หนึ่งนารถเขาวัวเกาศติ

เด็กคนนั้นไม่ยอมยอมเขาวัวนัก

เขามาตยช่วยส่มาสน์มรธา

ทรงพระเขาวัวยังไม่รู้จำเรณูศรี

อีกวาทีฟูโยคยุพเขาวัว

เขาวัวกษณนั้นเป็นหลานแม่ โฉมเฉตา

คำว่าเขาวัวเขียนไซ้ต้องใส่วอ

(๒๐) กลอกษณว่อนไซ้ให้ประจักษ์ เช่นฉันทกเชิดช้แทนหนอ

ถ้าจำได้ ไซ้จะต้องไม่ตองวอ

หนึ่งชมลุ่มเขือเตื่อเหตอจะบอก

ทั้งเอา ไท ไซ้กันชุกกลุ่มทั้งเมือง

ก็เห็นภอจะล่ว่างรางรางเรื่อง

เขียนย่อนยอกเขวไซ้วไม่ไคเรื่อง

ลุดจะเป็ดองล่งไสยไม่ให้แคลง

(๒๑) คำขู้คู่ลึงเกศเหตอไร คิวขู้ ไทท่านมีได้ ไซ้ล็กแห่ง

เหมือนเรือตงทงคุมภู่แดง

อันควาฐนเป็นคู่กับควาฐง

หญิงกับชายเขยช้เป็นคู่ชม

เรือคอนแข่งกันเป็นคู่คู่ดังลม

เครื่องกนตงไฉเป็นคู่กับพานถม

ไซ้ นิยมคูเอกเป็นอัครา

(๒๒) หนึ่งคำข้าล่องคำจำให้แน ท่านไซ้แค่คำเอกดอกหนาจำ

เหมือนสายถนหย่นยาภาเวลา

ข้า ไทนั้นไม่มีที่จะไซ้

ถึงคำ ไคตงจะเอาไซ้ ก็ไซ้การ

ฉนวนหาหิกคำจะทำงาน

ท่านฉนไวก้อให้ครบคำชาน

ผิตบุราณท่านบังคับจะอับปร

(๒๓) หนึ่งค่อช้อล่องคำประจำฉน พอครบครันเลียงสามไว้ตามท

ท่านไซ้แค่ค้วช้อช้อคืด

ช้อผิตช้อช้อบเร่งลือบส่น

ช้อช้อมอช้อบาทางคชางล่ดำ

ช้อนไซ้รทานไซ้ช้อ ไทส่น

เหมือนชอนชอนนทานล่รคำ

ช้อล่านวนค่อระวงพล่งถดำ

นช้อล่ักญนกันมกจะแพลง

โดยระบินถวนถช้แดง

ภพพาพาว่าพะวะ

อ่านลกดตามกำหนดช้างคำไทย

ท่านแปลลงวะไปเป็นพระเถลิงไซ

ก็อ่านไซกันว่าภพบันจบความ

(๒๙) หนึ่งฝ่ายพายโทเอกเขนกน็บ ไซ้ สำหรับอยู่ประจำคำสยาม

ท่านไซ้ว่าผู้พายไปตามพราหมณ์

อินพายเอกนว่าแพแปดชยาย

เถลิงพายยวนพายนินายมี

เถลิงพายอธิบายว่ามอญแพ

ว่าดาวแพแต่ต้องจำที่คำคัญ

คำว่ายวนยกเป็นชื่อลางนำหมึก

พวกพุงดำนี้จะว่าแค่เพรงคราว

ที่ต้นคำชาติคิดว่าโยนระ

อ่านว่ายวนลวรชอไม่ต่อเติม

ผู้รู้แท้แท้ ไซ้ไฉน ฌรณ

พากย์หริภุญไชยก็ไซ้ตรง

ตกในความว่าผู้ตกจรัส

เหมือนคำว่าโจรร้ายมันพายหนี

ต้องว่าที่เทียบคำสำหรับฉบับบรรพ

อีกคำแปลยวนพายไม่ผิดนั้น

ว่ายวนนั้นก็ทำไมไม่ไต่เป็นลาว

ความนั้นทุกจะใครรู้ ดูลึบล่าว

เขาเรียกชาวโยนกยกคำเดิม

แปลงเอา โอไปเป็นวะสระเต็ม

ที่คำเดิม โยนางค์ราชวงษ

คิมตุดความคามประสงค์

จะเห็นลงว่าไม่งามก็ตามใจ

(๓๐) หนึ่งฎีกาภาษามคธพจน์

โดยกำหนดนั้นต้องเขียน

ตัวฏอใหญ่

แต่ในกาลคนทุกวันนี้สำคัญใจ

ในฎีกาขุนวิจิตรมาตรา

อุส่าห์ทรอกแทรกฐ มุขม

ว่าเป็นคำคนไทยไซ้นิยม

จะต้องการดีกาทำยาม

ดึกว่างมั่งใจโตแต่ตน

(๓๑) จรเข้แต่จะเข้อีกคะเม่ จงรู้ได้หว่าลาอย่างงน

จรเข้ลัควร้ายในลายชด

มันกินคนคาบพาในวารี

กับไทรยรัตนไทรยเพทพิเศศสอน
 อีกไทรยุดไทรยงษ์เป็นอย่างมา
 ทั้งสองคำจำให้ชอบประกอบใช้
 มาเขียนไกรว่าเปนไครไครจะชน

ไทรยจิรวไทรยบีฏกไทรยธึกษา
 พระศรีไทรยธรรณาดมคม
 เหนเขวไขว้วาทกมม
 จรนิยมกั้แค่นายมกั้วายเตา

(๓๕) กรองกับตรองสองคำจำให้แน ได้กันแก่ทางโทษที่ใดคเขตา
 กรองนี้ใช้กรองน้ำโดยสำเนา   ตรองนี้คำคำว่านีกว่าตฤกตรอง

(๓๖) อีกคำคู่คือนครกับคอนหาบ   คนที่ขยายเขียนนครเปน
 คอนของ

บางคนเขียน ณ ใหญ่เข้าใช้รอง
 อนันนครคานจรธเือง

ผิดทำนองนักเรียนเขียนขยายกาย
 แปลว่าเมืองค้ำมคธบทยาย

ถึงคนไทยก็ได้ ร้อยมากมาย

ไม่ควรกลายกตบ้นครเปนคอนเรือ

(๓๗) อนึ่งคำนอกเล็กกับนอกใหญ่ เหนเขียนไขว้เขวกันออกพินเผือ

คำนอกเล็กกลับมาใช้นอกใหญ่เจือ

จะสอนเมื่อใด ให้จำคำนอกนอก

ประเพณีธรรมเนียมเก่า

แต่ถวนถ้วนอกใหญ่ท่านใช้หนอ

พระมุนีชานินิตวนอ

จำไว้พอเป็นต้นทุนหนุนปัญญา

(๓๘) ตอกับพดตองระวงจุจิงหระ   ที่ควรจะใช้ตออะไรหนา

เช่นกับคำบาฬีซึ่งมีมา

แต่คำว่าสาถันเปนครู

(๓๙) หนึ่งคู่ขลุ่กทุกขทุกทงสัพจน   อู่อ้าให้จำกำหนดเกิดพ้อหนุ

จะย้ายแยกแจกออกให้ดู

คงได้รู้ที่จะใช้ถูกใจความ

อันตัวคู่ขลุ่กออกขอสังเกต

คำมะครดอก็มีใช้คำสยาม

ท่านแปลว่าคู่ขลุ่สบายขยายความ

กับอีกนามวันศุกร์เต็มตัวรอ

อันลัคนาคำไทยใช้กันเกิดขึ้น
 ผลไม้ลัคนาห้ามงามระอ
 ลุดแต่ลัคนาคำไทยที่ไหนทีนั้น
 ขย่ำตามลวดนวดขอค่อทว
 ทศวทุกข มีขอทอนทหา
 คือเป็นคำในมคธบทจำเนียร
 สำหรับใช้ ในที่ว่าทุกขยาก
 มาต้องทุกขชุกเขี่ยไม่เว้นวาร
 ที่คำทุกศวทอกอสดก
 เช่นใช้คำว่าทุกคำทุกคืนวัน
 เกณฑ์ทุกบ้านการทุกเมืองยังเคื่องชุน
 ทุกฤตดูโต้นับเหนกถัมภกลาย
 อันลุดแต่แต่ว่าทุกคำสยาม
 คอ้งที่แคกอลสกคบทลำน้า
 อีกคำว่ามาศุกสนุกน
 กยดจากคำมคธทบทเต็ม
 เหมือนเต็กว่าเองเฮ้ยจะเคยเก้น
 ถ้าเหล็งถนจนเขากันน้ำกลว

(๔๐) หนึ่งบัญญัติบรรณชนกยาก จะวิภาคตัดสินในคำเขียน

ให้ลัมคัยมครุเป็นผู้เพียร
 คอตรงแขวงนครทองทงลัด

คำเทียบเหมือนหนึ่งเขาลุดกที่ในหม้อ
 ชาดในห่อแดงลุดกุดดัด
 กอสดกเท่านั้นทุกตามที
 ลงบายชอศุครเขาคเคียน
 คำนักปราชสอนไว้ให้อ่านเขียน
 ถ้าใครเขียนทุกเปด้าไม่เข้าการ
 แล่นล้าปากทุกขไทยใช้วิธการ
 ทุกข นจานเจือชอชอการันต์
 คอ้งดวยบทคำไทยอย่าไผ่น
 ทุกเช็กช้นกอมประนิตองม่นาย
 ทุกคนนบ้นทุกยาเอามาขาย
 ทุกหาดากหาดากมากหลายจนเห็ดอจำ
 ใช้ในความล้ามัญไม่ชน้ำ
 ขย่ำถ่าเขียนดวขอเขาคเคียม
 เหนบางที่เอาดวขอเขาคเคียม
 อย่าเติมให้มันเคยจะเคยดว
 ที่นักปราชหนักแน่นจะแย้มหัว
 ชอจะชวเล้ยเพราะถนคนค่านียน

ถ้าจะเขียนคำสั้นว่าบัญญัติ
 หนึ่งท่านจิตวาจาอุทาหรณ์

ว่าพระแกดซื้อสิ่งหยาบ

อีกคำหนึ่งบัญชาว่าบังคับ

ไม่กัณฑ์ดรรโลงให้คง

ที่คำยาวนั้นท่านกล่าวว่ามี

สอบบาณที่ร้ายจำหน่ายการ

บางคนเขียนบาณชนวนาณ

เพราะงมงมง่ายเหมือนคนควาย

(๔๑) อีกสามคำไม่ใหม่กับมาชน จะช่วยชี้ไว้ให้ชัดอย่าขัดสน

ไม่เอกนปฐิเสชเตศยุบต

อีกไม่มาไม่ไปทั้งไม่อยู่

บุตรไม่ขอพ่อไม่ให้ ไม่ได้การ

ใหม่ควมอหอนำไม้ โทกต

อันมายเอกแม่เกยพิเปรยไป

กับหญิงที่ผัวตายวายชีวิต

ถึงชายอื่นจะมาเฝ้าอยู่เคตาคัด

อีกต้องคำม่อหม่อพอกคิด

คนตาเตยม่อตอชอนิยม

ประจุพนเคมเคาจะเผาหม่อ

ที่บานหมอนนกกอกจะไฉว้าง

(๔๒) ร่ายกับไรไซเขียนอย่าเพี้ยนผิด เลี้ยงสัตว์นั้นยาวท่านกล่าวดรร

ดาหม่อรายรายพระเวทวิเศศครัน

ก็เพราะผ่อนอ้างว่าทมิฬกรง

เป็นฝ่ายรักละศัษย์ทอฆ่าโหดหง

อย่าจำนงตากข้างอ้างว่าบาน

บาณควนญอศกคตบวรหาร

ทั้งดีบาณถูกกันไม่พรันกต

มาทอนสั้นเสียไม่พ้นคนจะหวัด

ไม่รู้ทั่วในวาจาภาษาคน

คือไม่จนแต่ไม่จำไม่ราคาน

ไม่ได้รู้ ไม่ได้เห็นเป็นแก่นสาร

ไม่นิใช้ตำราชนในคำไทย

ต้องด้วยบทร้องเบ่งเบ่งว่าเพตังใหม่

นั้นท่านใช้ว่าผู้ชายเป็นมายเมีย

ฤาผัวปลิดปลดห่างอย่าร้างเสีย

เขาคงว่าได้เมียแม่มายชม

เห็นเขียนผิดเคตอนทกมถม

เจ้าตม่อใหญ่กตมเขาใจกลาง

ที่พ่อพ่อเชื้อไฟไม้ทองกลาง

คำควอย่างม่อหม่อพอสำคัญ

ลักษณะนี้ร้ายเรชนเมชิน

ท่านองหญิงรักษายอกร้ายเรา

ทำนาลักล้ามไว้พอไว้กิน

นี้คำใช้ไ้รนาทั้งเรือกสวน

แม่นเขียนชอบที่ประกอบในวาจา

(๔๓) อุล่าห์จำเกิดจรรำไห้สั้นสุด ยังลุ่มทกกับลุ่มดินคำคู่

คือลุ่มททอสังเกตกำหนดดู

ในคำแปลว่ากระแ่งทะเลฤก

ตอสังเกตพจน์ด้นยามความกัม

ที่บางคนเขียนใช้ลุ่มจยะ

ลุ่มดินของไทยใช้ประจำ

พวkb้านบ้านมักจะพาตพาโตคิ

อันคิตคิตนยากต้องปากเบน

จะได้ไ้เคาะแคะชมลุ่มกวิต

นี้เขตรถนไว้ถ่วงถกบัง

ตามกระบวนร้ายไว้คำไทยหนา

เขาชมว่าเป็นบันทึกยศ ศักดิ์ยศ

ก็จรรำความคชบทยาพ

จงครีตวิถกความประกอบให้ชอบที่

ต้องใช้ที่ลุ่มตชาวลุ่มตดำ

ภาษาพระฝ่ายข้างวัดจตเนกชม

ไม่ควรคำให้มันเงินเงินเกินเกณท์

ว่าอุตรเป็นคำราชวัดคาเถร

ไม่ควรเกณท์ก้อย่าเกณท์ ให้เกินกิน

(๔๔) อีกสองคำน้อยช่อภอสังเกต ใช้ให้ต้องตามเหตุจรรำกวิต

คนช่อหมอความตามระบิต

อันช่อเอกใช้ช่อคชกไม่ห่มค

ช่อมะม่วงช่อมะกอกคชกพะยุง

ฉ้อเอาฉิ่นฉ้อเอาทรพยต้องปรับปรุ

ลุ่มคนรรคช่อใส่วโกตตหุง

นาคล้งช่อฟ้าล้งางาม

(๔๕) พุคกับภูคสองคำจำให้แน พุคนแท ใช้ประจำคำสำยาม

เหมือนพุคเด่นแจจจากุควาความ

พุคเช่นนคองทคตอสังเกต

ที่บางครูเห็นจรรำนนั้นกันไป

ด้วยอ้างว่ามาแต่จรรำธาตุ

พุคตวนตามพุคเพื่อไห้ตเถอไป

ตามแบบบทเบารานท่านชานไซ

บังคัพใช้คำพุคสังเกตจ

แต่นักปราชท่านไม่เหนดงชทอ

ก็คงที่ควรเขียนสักคดอ

ภูตที่ใช้ตัวภอชอส์กค

ว่าภูตผีในบาปท่านแปลคง

เห็นเพียงพองามใช้คำไทยตรง

มิใช่บทคำไทยอย่าให้ตหง

ใช้จำนงมหาภูตแต่ภูตพราย

(๔๖) พักภักตวรภักตภักษมทงส์คยท บทบังคยคำแปลกแยกชยาย

อันพักนคำสยามความชยาย

ภักตวรนคำก่าพชส์มมคิว่า

ว่าผัวภักตวรภักตวรภักตวรพิมต

ภักตคตวนเดิมที่เป็นภักตค

แมลงเป็นภักแม่กยภักตวร

ท่านใช้ว่าดังพระยาบำเรอภักต

หตวงมหาใจภักตได้รักกัน

คำมคชบทเดิมว่าภักตค

แมลงตัวตะไปเป็นภักตวรมี

ที่ใช้ตรงว่าภักตคมีมาก

พระยาราชภักตมีลัสมยา

ภักตคกับภักตคสาเดยวกัน

อ่านแต่ภักตคเป็นภักตคไป

อีกภักตคมีชอทณทฆาฏ

จะแปลว่าอาหารกัสมความ

เหมือนคำเชยภักตคภักตคภักตค

ค้อชยุดพักพอสบายแต่พักพต

ค้อตวงหน้าใช้แพรงทุกแห่งหน

แทบทุกคนรู้แปลได้แน่นอน

ในตทชเรียนว่าท่านพราสอณ

ค้อภักตจัตว่าเป็นภักตค

ลัสมภักตคลัสมคไม่บิตณ

เช่นนั้นแปลประจักษ์ว่าภักตค

คามลัทธิลัสมภักตคภักตค

จึงกลายเป็นภักตคเช่นนั้นนา

เป็นคำหตกในลัสมภักตค

หตวงเล้นภักตคมีหตคไทย

แต่ประจักษ์ทฆาฏดงอย่าล้งไสย

เช่นคำใช้ลัสมภักตคประจักษ์ความ

ค่านักปราชชักมาใช้ ในลัสม

นิยมตามคำไทยใช้ว่ากัน

พระยามารจับเป็นภักตคเล้ยหมตลัน

อันคำภักยก็ย้ายหลายระบิต
หนึ่งจะช่วยชี้ไว้ ให้ประจักษ์
แปลว่าพวกแถวหมู่ดูลำคัญ

ให้รู้กันที่จะใช้อำนาจกัน
ยังอีกพรรคสังกัดคอมมิวนิสต์
ได้ประกันแก่เขตที่เงาม

(๔๖) หนึ่งต้องกำชิตชิตคิดให้ชอบ จงประกอบที่จะใช้นั้นให้สม
ชิตตัวนี้ใช้ทว่าชิตชม
อีกนายชิตหุ้มแพรนายเวนสิทธิ์
นาล่าเสียดเสียดสนิทชิดกับปราง
ชิตสังกัดตัวคอพอสังเกตุ
คือพระยาไชยวิชิตคิดจำนง
อนุชิตชาญไชยไม่ประจักษ์
อ้างไปถึงพระวิชิตชิตชา

บรรณรมย์แนบชิดสนิทนาง
คนที่ใกล้ชิดใช้ชิตไม่อาจขวาง
ชิตนทางท ใช้คำไทยตรง
ในคนเหตุคำบาปที่ประสงค์
คำนับองค์สมเด็จพระพิชิตมาร
จึงถามชักชวนพิชิตชิตหาญ
สังเกตการคำวาชิตสังกัดคอ

(๔๗) ชานกับชาญณามมีที่กำหนด ทั้งล้ามคำจำกัดให้แน่นหนอ
ภาษาไทยใช้ชานสังกัดคอ
กับคำพูดชานช้อยอีกชานหมาก
ที่สังกัดคอใหญ่ใช้ว่าชาญ
แปลว่ารู้แบบกายเป็นหลายหลาก
คือเจนจัดการทำไม้ศุลาคตุม
ณามตัวณอนอสังกัดกำหนดแน
แปลว่าเครื่องเผือกเดี๋ยวลัดเตชเตช
ของสำหรับ โยคีฤกษ์พรต
ดักก็เดี๋ยวลัดมูจเตชเตชบางเบา

เหมือนหนึ่งข้อคำบอกอ่านออกชาน
นี้มีมากคำไทยพูดไชยชาน
ท่านแสดงว่าชำนาญพานจะชุม
ได้รุมมากเชี่ยวชาญการสู้รุม
ได้ทำชุมชิตชาญชำนาญเคย
นี้มาแต่คำมคธบทเฉลย
ท่านเพิกเฉยเบญจกามให้ทราบเขา
พระสุคตกับทั้งพระอริยเจ้า
แล้วท่านเข้าสู่ณาลำราญรมย์

(๔๘) ทั้งสามคำพาณพาดอิฏฐารไชร เห็นเขยนไม่ถูกทกมม

พานต์กตชนไทยไชนัคม

คนกรรมมักจะระพุดพะพาน

๕ ๒๒๒
เครื่องระดมทองดกมามาก

๒
เอกพานนาภพานทองสองชั้น

^๒   ^๓   ^๔   ^๕

ทองปานเงินปานทองเหลืองเครื่องตระการ, เรียกว่าพานเหล็กไทยใช้กันมา

พาดตัวพอดอดัดดมคธพากย

แปดไม่ยากเพราะว่าไทยก็ใช้หนา

คือคนกบฏจริงจิตรวาจา

อภิกษายาตรบตามตามทวาร

มิได้คิดบุญบาป! จอชาบกตัญญู

ท่านเรียกว่าพาตะ โดย โฉหาร

ที่ไทยพูดเถยนกก็นว่าคนพาด

ตั้งเหตุการณ์ต่อสังคมไทย

กับอีกการยอมของขลุ่ย

นมคชค้ำชานต์ารนุณน

ไฉว่า โยชสัมภารพระจุมพต

กบคำการะกัจจกตเตหาบคณ

ภาพภอมของอโศก"ได้สกัด

เหมือนอย่างบทปฏิภาณในตำราสอน

ฉบับนี้สำหรับ โคตบสุนทร

แต่ว่าพอพอจนบทกลอนชำนาญชาญ

หนึ่งพจนานุกรมการนิตทนาย

๗๓๐ ๘๐
จะขยายพอโตจากคางาน

๕๕๓๒ ๐๐๐ = ๔
มท ๕๕๓๒๐๐๐ มทพานต์

คอดนถานพราพรังนาคางชม

๑๐ ๒๒
หนังสือพระบาทสมเด็จพระ

ท่านแสดงว่านิพพานอ่านกันกลุ่ม

กับแสงวณฤพานพานจะคลุม

กรรมดั่งหมัน โสม โดกบุตร

๐ ๑ ๒ ๕ ๗ ๑
แตกจากกระพพนนพอ โหญ

สังเกตได้ว่าวงประจําในคำสอน

เหมือนเจ้าจอมจรรยาพรรัตนพร

เสด็จจรไปจนจบจักระพาพ

พานทองหอยกช่อไขแฉ่ง

๒ ๒ ๕ ๒ ๑
ตอเนจเงงเงงสำคัญเนนบริหาร

๓๒๒๔ ๒ ๑ ๐
โคเคางเอนเลวอย่างมท่าซมซาน

๒ ๖ ๕ ๐ ๐
เขยนตวพานจุมตาถตาเตง

(๕๐) ฝ่ายกับเฝื่อนก็ใช้ยาให้คดาค เทยรฆราชสั้นยาวกลาดเกล็ด
 เหมือนฝ่ายหน้าฝ่ายในก็ไม่แคลง ฝ่ายเราแข่งฝ่ายข้างเขาจะเอาจริง
 ทงบกษไคฝ่ายเหนือเหนือจะหัก ด้วยนายพักเขาเป็นฝ่ายนายผู้หญิง
 ไปผูกฝ่ายคุณพระนายจะหมายอิง เอาเป็นที่พึงพึ่งพอพนัโกย
 คำว่าฝ่ายอธิบายว่าพวกเหล่า เช่นคำเค่าผูกฝ่ายขยายไข
 กับคำค่นที่จะเอ่ยเรื่องอื่นไป ท่านก็ใช้คำว่าฝ่ายพิปรายความ
 ซึ่งเลี้ยงใช้ เฝื่อนเฝื่อนคำสั้น เหมือนเฝื่อนเฝื่อนในฤไทยความ
 อีกเฝื่อนเฝื่อนที่จะใคร่พยายาม อันคำเฝื่อนใช้ตามโบราณกาล
 แปลว่ามุ่งหมายมันคิดพันผูก นี่จะถูกความเก่าที่เล่าชาน
 ฤจะผิดเป็นแต่คิด โดยประมาณ จงวิจารณ์คำว่าเฝื่อนที่ใช้กัน

(๕๑) พายกับกายจะขยายให้แจ่ม มีใช้แกต้งว่าเล่นพอเห็นชั้น
 ด้วยตัวต่างความก็ต่างเห็นห่างกัน ชล้าคณเช่นผพายตงพายเรือ
 เช่นพระพายชายพัดมาเฉื่อยเฉื่อย ก็หลบเรือไปจนสายสลายเหลือ
 คำพระพายนเป็นบทมคธเจือ ควรจะเชื่อว่าเนื่องมาแต่คำ โย
 อีกคำว่าทุกพายทุกพวกพรรค ได้ประจักษ์คำไทยใช้อะไร
 แปลว่าหมู่ดูข้างเห็นจะเป็น ไว ทารแต่โบราณเรียกสำเนียงกตม
 ภายค่อนใช้ว่าที่ว ไโอกาศ คำนักราชท่านบัญญัติในสยาม
 เหมือนภายในภายนอกนอกนอกความ คักนั่งมกายไคก็ใหญ่ครัน
 ทำกุศตรอนขยายไปภายนอก เขาจะว่าภายหลังก็ซึ่งนั้น
 อันคักกายคำไทยที่ใช้กัน บอกสำคัญคือชทุกบกาล

(๕๒) ใช้กับชายคล้ายเลี้ยงลำเนียงออก ฉนั้นจะบอกบ่อนไซ้ในสฐาน

มีมากหลายชายบวริกชายมาร	คาชายซึ่งชดธารที่ดักปลา
ชายคือปรีชาญาณพานจรซึ่ง	คาชายซึ่งศตบนกในเวหา
ซึ่งคาชายรายกนอะวิญญูระวา	เขาต้อมดกมฤคาที่ป่าพง
ซึ่งว่าชายคำยาวกล้าวเช่นนี้	ตั้งเกศที่ควรใช้อย่าให้หลด
ยังอีกใช้คำสั้นนนั้นจำนง	เขียนให้คงคำว่าไซ้ใช้ว่าฟอง
เหมือนเขาว่าเบ็ดไซ้แม่ไก่ปัก	กามันรักใช้กระเหว่าป็นเจ้าของ
เรียกว่าไซ้อยาบยาคำคนอง	จึงยกเรียกเสียว่าฟองเป็นคำดี

(๕๓) อนึ่งคำดำหัดภาษาล้านนา ที่ใช้ความต่ำเอกล้นต่ำหน

หัดไทใช้ว่า ไถกยทจชาตรี	คำอ้างมีแห่งหัดในสากด
พระเลศหัดเคษาจจรจบ	ในพินภพไต่หัดาย่อมหาผล
ชกเทียบเคียงภอเป็นเยียงเป็นอย่างยด	ตามยุบดดำหัดภาษาไทย

(๕๔) หนึ่งเน้นนานกับชำนานญินนอเตก นักเรียนเด็กจงวิจารณ์จะ
ชานไชย

ว่าเน้นนานนอสดกตบทไทยไทย	คัวญอใหญ่เน้นสดกตบทชำนานญ
คัวบาพในคัมภีระมะกระธ	คือชัญญะคำคั้นยุบตชาน
ศกมาเป็นคำไทยใช้ว่าชาญ	ข้าเผดงว่าชำนานญการทั้งมวน

(๕๕) อีกสองคำองของคังงสังเกศ ให้ตองเหตุที่ใช้ตองไต่สวน

องเปด่าเปด่าเขียนในเคาว่าองยวน	องเตกวนเตกุนเขาชุ่นเคอง
คังงนองไต่เล่นทำเดินเดอ	องจเลอทำไต่ไม่ได้เรื่อง
หตวงยวนใหญ่ใช้ว่าองต้นทั้งเมือง	นี้ว่าเรื่องคำองไม่มคย

องค์คัดลอกการนัดท่านสรุใช้

คืออังกะคำเดิมจึงเดิมคอ

องค์นี้ท่านแปลว่าคุณสุนทระ

เหนี่ยกไว้เป็นแบบแผนจงแม่นยำ

เป็นคำไทยเจียมคชบทนหนอ

ไว้เป็นพอที่สังเกตต้นเหตุคำ

กับแปลว่าอะวะยะวะรก็ควรล้ำ

แปลอีกคำหนึ่งว่าเหตุสังเกตความ

(๕๖) ถ้าคณินจะช้อชยาย คือระไบกับระบายคำสยาม

เด็กเด็กรู้ในยจใช้ความ

พระกตใหญ่มีระไบถึงสามชั้น

พระแสงครันครไชยระไบมี

ระไบผ่านว้งระไบมาน

กำหนดเนใช้แม่กกายด

อีกคณินจะช้อชให้รุอตก

เหมือนพอกข้างเขื่อนวาดกลาดตาย

ระบายดส์เมฆทงมอม่วง

นี้ควรใช้คำระบายพิปรายเปรย

บายกับไบก็ต้องใช้ชนิดนี้

บายว่าเข้าเขาพูดเป็นคำกัม

แปลว่าเข้าเชิญขวัญเป็นศิริ

เขมรไทยใช้ระคนปนมคช

เพดานงามมีระไบตะไม้ดี

สำหรับกันกันองค์พระทรงศรี

สุวรรณขดขดขึ้นพุด

ค่านท่านใช้ระไบทุกแห่งหน

อย่าให้ปนคำยาวกล่าว่าบาย

ถ้าเนียงชิตคำยาวกล่าว่าชยาย

เขียนระบายดีประดานธำนาญเคย

ดอกรั้ววงรายดอกรอยู่เฉยเฉย

ใช้แม่เกยคำยาวกล่าว่าประจำ

คือบายศรีไบไม่อย่าให้ถลา

พจนานำเข้ากับศรีบาพิพจน์

ถวนตทชใช้คำเร่งจำจด

จงกำหนดเป็นแผนกแยกวิจารณ์

(๕๗) คำประศวรชกชวณควรถว็ด จรุงถนที่จะใช้ให้ถิดถา

ว่าชกชวณนอสงครบทบูรณ

เป็นคำไทยใช้มานานแต่กาตเพรง

คำประจวบควรเขียนขอสงัด

เป็นมคธคำเพราะเห็นเหมาะเหมง

ราชาศัพท์สูงคำควรยำเกรง

อย่าเซตงพูดเด่นชตาใจ

คือเจ้านายทรงประจวบควรกำหนด

ว่าตามบทที่ประจวบพระโรคไข้

คือประจวบเป็นพระโรคสิ่งใดใด

ก็หยิบใช้ไปดิ้นความตามประจวบ

(๕๗) ม่านกับม่านสั้นยาวกล้าวเกลดง อย่าเค็ดอบเกลดงม่านมั้นให้
ห็นหวน

เหมือนชิงม่านผูกให้มั้นนนักควร

ที่บนจวนมีม่านเพดานดาว

(๕๘) หนึ่งคำทศหวอเขาต่อท้าย ม้อยู่หลายคำควรได้ส่วนล่าง

ให้รู้แบบยนตเยื้องในเรื่องราว

ที่ท่านกล่าววาทหวอต่อสำเนียง

ถึงไม่มีไม้เอกจะเสกใส่

คหวอใช้แทนเอกให้ออกเสียง

เช่นเส้นห้าววเทหพยุหเรียง

คิดเทียบเคียงรู้เดหเภทุบาย

เชิญพระตราครุฑพาหมาประทับ

อย่ามัวหัดบเมาโมห โดหจะหาย

พระยาศรีสุริยพาหว่าเปนนาย

ที่นาราคาทำเปนนายกระหนกแปดง

เราเดินมาปะมาหมั้นหลอนหลอก

มั้นวิ่งออกได้ครครุบเราฟุบแผ่

ที่เล่าขานนั้นพระทรงคำวิหแปดง

อุล้าให้แจจแจกถันถันเปนกถอน

คำคหวอการันต์สรรเพนเอก

มือเนกนับประมาณในสารล่อน

ชักมาว่าพอเป็นอย่างทางสุนทร

ฟังแต่กถอนถันเปด้าเปด้าไม่เจ้าการ

จงหมั้นจำกำหนดในบทแบบ

แล้วหยิบแบบอย่างใช้ให้วิดการ

อุล้าเขียนเพียรทำให้ชำนาญ

ปรีชาญาณคงจะเปรี้องให้เพื่องฟู

(๖๐) ที่นี้จะแก้ไว้ในคำบบ ไม่รู้จบดอกจงจำเกิดพอหนู

ขอเลียบเกิดอย่าว่าพด้าพูดพรวาพรว

ฉินเอนดูดอกจงเพื่อเรอราพัน

ซึ่งว่านบัตวนอบบอดักด

เหมือนคำว่าชานบอภวนท์

นพคานบาพมกาหนด

เช่นใช้ว่านพเคราะห์เจ้าเกาะควร

พระอาทิตย์ทั้งพระจันทร์องค์การพม

พระราหูเกตุพลุหศีจัตจำนง

อีกคำว่านพมาศนพรัตน์

นพมาศนี้เป็นชื่อของทองคำ

นพรัตน์คานกัมเคา

ทรมากหลาถประดาตชาติสกุส

คือเพชรนิลเดทับัทมมรกฏ

อีกไฟทวียเพทายดรม้ายกัน

นี้เดเรียกนพรัตน์ราคาแสน

เป็นของท่านมัทพยานมกรทาย

นพศกนว่าศกทศรบเกา

กับอีกคำหนึ่งว่านพปด

เหมือนหนึ่งนพปดเดวตรัตน

หนึ่งนพแปลว่าใหม่ก็ใช้มา

แต่ค่านภอมมอต่ออสกด

เช่นสักรวคชันนภตตม

นี้เป็นทแบบไทยใช้ยั้น

เครื่องคณนนมพระนบครบจำนวน

แปลในบทเก่าๆใหม่ต้องไต่สวน

คือประมาณเทพเจ้าทั้งเก้าองค์

พระเสาร์ศุกรบริสุทธีนับประดังค์

นพเคราะห์เก้าองค์คงประจำ

ความกษัตเห็นไม่ลืบลืมซ้ำ

ทองเนื้อเก้าเก้าณานพคุณ

คือแก้วเก้าธาเดศประเสริฐสุน

ตัวนับคุณนับค่าสารพัน

บุษย์นำทองสั่งตั้งกจัดสรร

โคเมณวนอกมุกดาอาภาพราย

เขาทำแหวนนพเก้าไม่ร้างถลาย

ไว้สำหรับแต่งกายการมงคล

ค่านคงตงเคาทุกแห่งหน

แปลยุบตเการชันลัรวาจา

คำท่านจัดไว้ก็มีเช่นหนา

ประหนึ่งนพนักราบวรรมย์

ในบาทบทพระบาทกัมม

คนนิยมฟากฟ้านภโดย

นภดลแดนฟ้าสุรารักษ์

ต้มเคจพระเด็กหันภาโดย

ไม่ประจักษ์เคจเชยจำเนน

นี้คำใช้บนกจบกระบวน

(๖๑) หนึ่งยานยานยอเล็กกับยอใหญ่ จำกั้ใช้ตามที่จงถักถวน

ทั้งคำไทยคำมคธบทที่ควร

คัวยานยอนอเล็กสักดนั้น

ซึ่งเส้นเชือกยานหย่อนผ่อนให้ดู

กับคำไทยว่าอะโรมันักตงอก

อิเข้าบ้านยานนักชกชนเรียง

อีกคำหนึ่งยานยอนอเล็กด

พาหระเครื่องของไทยที่ใช้การ

อีกสักดใช้ช่างม้านาวารถ

ที่เป็นเครื่องมาไปใช้เพียงพอ

อีกยอใหญ่ไถ่นอใหญ่สักด

ท่านแปลว่าปัญญาไม่เคยลบคดุม

คำมคธบาพินันมีมาก

เหมือนหนึ่งว่าปองประโยชน โพธิญาณ กรรมฐานทางภาวนาไมย

วิปัสสนาญาณสืบท่านหยิบยก

ถึงอรรถแปลจะไม่ออกก็บอกไว้

จะประมาณแบบใช้ไว้ให้ดู

คำท่านสรในสยามออกแต่หุ

ถ่ายตราชวยานพานจะเอียง

จะหยิบยกว่าให้ชดกชดเสียง

นี้ถ้านึ่งคำไทยใช้วายน

แต่เป็นบทในบาพชบรรหาร

ยานมาศราชยานแต่ดียงดอ

รองบาทากำหนดโดยย่อย่อ

สักदनอเหมือนคำไทยที่ใช้ชุม

คำมคธใช้ว่าญาณพานสู่ชุม

ชักประชุมใช้ว่าปรีชาญาณ

ชักวิภาคที่ใช้จะไรชาน

บทสาธกทศพละญาณไซ

แต่ภอรู้ที่ใช้คำญาณยต

(๖๒) ภายหลังไรถ้าจะใช้ให้ดูบท ที่กำหนดจงวิจารณ์สารนุสนธิ์

ดังเรียบรายคำยาวกถาวยุบล

ที่รายคนเขาจะสักหักบาญชี

เสด็จมั่งคั่งก็รายจ่ายให้หมด
 ความในเมืองลึกก็เรื่องก็รายมี
 คนที่มีโฉมชมว่าเหมาะ
 เนื้ออยู่ไรเรื่องรองนี้ทองคำ
 อิกว่าไรว่าไรพิไรร้อง
 นักเตงอุเอียงโหมไวยริน
 นีบอกใช้คำว่าไรไม่รู้สุด
 ยอย่าให้กตายนครจะรายไรก็ไร

แด้วจ่าจทรายจ่านวนให้ถอนถิ
 คำเหล่านใช้จวรายกระจายคำ
 นีจ่าเกาะเขียนว่าไรอย่าให้ถ่า
 คนที่ทำผิดไปจันไรกิน
 เสี่ยงเรไรแซ่ซ้องพนาดิน
 กิตยุพินแม่ดำเนินเดินไรไร
 กุดบุตรเขียนคำอย่าทำไถต
 ทำเซวไซว ไซคตาศปราชดำเนิน

(๖๓) หนึ่งแม่กตบทที่ไล่ไม้ไต่คู้ จงเร่งรู้แล้ววิจารณ์จะอ่านเขียน

คื่อว่าเสร็จแล้วเสร็จเผด็จเจียน
 เหาะระเห็จตามเขม้จขบวนฤทธิ
 เหล่านถวนคำสันกระชนกถอน
 เหาะระเห็จเสร็จเทจันคำลยาม
 กับที่ว่าเขม้จขบวนก็ควรจำ
 อันส่มเด็จแถมเด็จจสองค่านัน
 คกเปนของคนไทยใช้เจรจา
 เผด็จันแปลว่าคคคาคคแก้
 พรขเผด็จสังกรรมนามบุราณ
 เผด็จเจียนล่ายเค็กเค็กไปสัน
 จงหมั่นนึกครึกครวให้ถาวร

อิกคำเมียนว่าส่มเด็จเด็จจจ
 อันพูดเท็จทุจริตไม่ต้องสอน
 เปนนกรพจนเปาวาณบรรหารคำ
 กระแแต่ความก็ไม่ถูกสุ่มจ่า
 นีเปนคำคนไทยใช้กันมา
 เปนคำสรวแต่กัมพูชภาษา
 ท่านแปลว่าผู้จับผู้เสร็จการ
 จงรู้แน่หนักแน่นเปนแก่นสาร
 นามชานานบ้อมเผด็จคัยกร
 ข้อรบิถบอญบถกตอักษร
 อย่าฟังเตนแต่อักษรกถอนประพันธ์

(๒๔) จำพวกหนึ่งแม้นประคนสอน ไม่มีข้ออ่านว่ากรก็เห็นชั้น

แล้วซ้ำเขียนนอใหญ่ใส่การันต์

อตงกรณ์แปลว่าเครื่องประดับ

แปลว่าเจ็ดพระคำภีร์ โดยพิปราย

นั้นแปลว่าพระตำราคัมภีร์ใหญ่

คำที่ใช้ ในด้นยามความอุทธรณ์

ปฏิสังขรณ์คำจำไว้หนา

ของชำรุดควรทำแปลงเดิม

บ้างรู้นับบรรจุรู้นั้นเครื่องลาด

ทั้งพรมเจียมผ้าปูดูเพริศพราว

อีกอาภรณ์แปลว่าเครื่องประดับ

ค่านิเวศน์อาวรณ์ว่ากันทาง

อีกม้วยมรณนั้นว่าคายวายชีวิตร

ภอกำจัดความเมาให้เบาตัว

อุทาหรณ์นั้นท่านแปลว่าแบบอย่าง

คือคำชีวิตอย่างทางสำเนา

กรรมกรกรรมกรณ์ผ่อนเป็นสอง

กรรมกรควนชวาจา

แปลว่าคนทำการบริหารเหตุ

มิใช่พวกการันต์บันนิกร

ก็ใช้กันมาเป็นแบบดูแบบคาย

อีกคำสับคปกรณ์ผ่อนขยาย

ยังอีกรายหนึ่งนั้นว่ามหาปกรณ์

พยากรณ์ว่าทำนายธิบายสอน

ว่าเลิกถอนตรระดาการในศาลเดิม

เขาแปลว่าซ่อมแซมแตเกมเสริม

ประวิสังขรณ์เพิ่มภีย โยยาว

คือฟูกเมาะเสื่อตาดัดอาดขาว

เหมือนคำกล่าววว่าบรรจุรู้นั้นนอนนา

ที่สำหรับแต่งกายมีหลายอย่าง

กันหนทางที่เป็นบุญให้ชุ่มมัว

ถ้าใครคิดถึงอยู่บ้างจะยังชั่ว

ที่ติดกัวความตายค่อยคลายเบา

เป็นที่อ้างออกใช้ทั้งใหม่เก่า

ที่ควรเต่าเจตจำเป็นตำรา

โดยทำนองในมคธภาษา

คือใช้ว่าคำทาษกรรมกร

แนวนิเทศทางคำจงจำสอน

จงรู้ผ่อนใช้ ให้ต้องทำนองความ

กรรมกรรมนอกการนคทาย
เครื่องสำหรับทำโทษคนเลวทราม
คือ ไซ้กรวนข้อตาเป็นอาทิ
ตามสืบสองกรรมกรรมแต่ก่อนมี

อธิบายบอกพร้อมไม่ต้องถาม
ซึ่งทำความทุกข์จิตผิดคดี
ท่านศิริรวมจำนวนไว้ถวนก็
แต่เดยวนไซ้แยกแปลกแปลกไป

(๖๕) หนึ่งอาญาหาญหัวหาญแต่ทวยหาญ   นี้อาจารย์ท่านบังคับ
ด้วยอใหญ่

อย่างบัญญัติสืบกันมาภาษาไทย
เรื่องนักหาชดกันดีไม่
หัวหาญนั้นว่ากล้าไม่รารอ
ทวยหาญชานความไว้ตามเหตุ
จึงเรียนรู้อให้ทั่วทุกเวลา

เดิมอย่างไรจึงเป็นบทสกดัญ
เห็นแต่ไซ้ตามกันเท่านั้นหนอ
อาญาหาญกล้าพอจะรงรา
โดยสังเกตก็นทว่าหมุกกล้า
จึงนับว่าเป็นบัณฑิตยศยศมีครู

(๖๖) หารสกดตัวรอพอกำหนด เป็นมกรสืบเช็ดคำจำให้อยู่

คืออาหารบริหารวิจารณ์ดู
ดมาหารไวหารบริหารเหตุ
อภินหารคุณหารชานาญดี
ซึ่งสืบทว่าอาหารพานจะตน
กินอาหารเข้าปลากระยาทำ
เชิญรปทานอาหารสำราญเกิด
อัญญาหารเห็นตระการในท้องนา
บริหารว่าจำเลยเฉยแก่
คือควบคุมปกป้องกันอธิบาย

ทหารคู่กับสังหารประหารดี
ในประเภทอะระหารน้อยดี
คำเหล่านี้รอสังเกตบทประจำ
ด้วยเป็นพนพดกันอยู่ทุกเช้าค่ำ
ถึงถอยคำอย่างผู้ ตักมีมา
ภักษาหารจะให้เกิดกำลังกล้า
ทั้งถ่วงาดาคไปในไร่ร้าง
หนึ่งท่านแปลว่ารักษาวาขยาย
เหมือนคำกายบริหารพานจะชุม

คำทหารก็เป็นคำมะระชะ

สำเนียงไทยใช้ยาวกล่าวก่ด็อบคตุม

คัมภีร์สั่งทหารแปลคำว่ามีพร้อม

ตั้งคำพูดสั่งทหารมณญูชิวา

ประหารว่าตักันแต่พื้นฟาด

พากยมครมาเป็นไทยใช้ให้คง

โวหารว่าคำพูดทุกคำเรียก

ทุกวันใช้ โวหารพานก่ด็อบคตอง

เช่นคำว่านายปาน โวหารมาก

คนทักถันเกิดวกถาเชิงพาที

สมาหารแปลว่านำมาพร้อม

ตกในความว่าประมวณชัคนำมา

นนมบารมีภาสมาหาร

พระบาพชักมาว่าให้ชัด

อนึ่งนนจวจารณบวรหารคัมภ

แปลว่ากล่าวกำชยายพิปรายเปรย

เหมือนหนึ่งว่าสุภสารบวรหารเหตุ

เป็นคู่กันกับคัมภีร์วิชาการ

อรรถหารนั้นว่านำอย่างคำแท้

เป็นคำใช้ ในนครสถกตรอบ

ทหารที่ท้านแปลว่าคนหนุ่ม

เรียกกันกลุ่มว่าทหารมนานมา

แต่พูดน้อมมาข้างไทยใช้ว่าฆ่า

ก็คือนำชีวิตให้ปลิดปลง

คำนี้กับราชแปลไว้อย่างใดหุดง

อย่างเงอรงแวงเวียนทำเปลี่ยนแปลง

จงสำเหนียกยดแยบที่ขอบแฝง

เหนระแวงไปข้างกล่าวจาดี

ทั้งผปากฉาดฉานไม่อู้อี้

ชมว่ามี โวหารการเจรจา

ถ้าจะน้อมในสยามภาษา

ตั้งชื่อข้างนางพระยาวิมลรัตน

ลีโลกลสารขอบแฝงท้านเงจจิด

ก็ลุ่มอึดลุ่มความไม่ตามเตย

ก็คด้ายกับบริหารท้านเฉดย

คำนี้เคยคนไทยใช้มานาน

คำพิเณศใช้ว่าราชบวรหาร

แต่โบราณมักจะใช้ได้ตัวยอ

ข้างไทยแปลความประจักษ์ว่าถักถัอ

ไม่ติดต่อกับสยามความไม่มี

คำว่าอธิณหารพานจะซึ่ง
 ให้นำออกโดยฉพาะเหมาะว่าที่
 ตั้งคำว่ากฤดาภิหาร
 ไว้แต่เบื้องบุรุษพาทันอบรม
 ยิ่งอีกคำที่สืบเชื้อจะเสร็จสิ้น
 แปลว่าแบ่งนำลงจงวิจารณ์
 ในค่านางอาจารย์ท่านชานบท
 ว่าเลื่อมถอยหย่อนนยอบก็ชอบกล
 อีกคำหนึ่งนั้นประทานแปลว่าละ
 มัก็มีในเทศนาท่านว่าตาม
 คัดเกดศัลมุกตเหตุประทาน
 พงกทายกอุบาสกอุบาสิกา
 หานสืบหักคงคำจำให้แน่
 เมื่อจะเขียนควรชานหานอะไร

(๖๗) หนังสือค่านนี้ถูกแล้ว
 บางคนเขียนขอเพิ่มเติมประจำ
 เพราะผิดจากคำเดิมเดิมสกด
 ท่านแปลลงจะไปเป็นพระสระอี
 ต้องที่ใช้ ในสยามความหลากหลาก
 ทุกพระราชพิธีที่จำนง

แปลให้ ถึงความในอักษรศรี
 ก็คือบุญบารมีที่นิยม
 แปลว่าท่านมีบุญได้สร้างสม
 จึงอุดมไปด้วยยศศักดิ์สูงสาร
 โดยบริบทบอกคำว่าคุณหาร
 คือเลอหารแบ่งชักหักเคขบน
 ใช้ดัดคัตวนอชอนุสนธิ
 ต้องยุบตจพิเคราะห์ให้เหมาะความ
 มีใครจะมีใช้ ในสยาม
 บทในคามภีระยัตถ์ดัดจา
 ท่านไซชานคำมีเช่นนั้นหนา
 ที่ฟังมาแต่เก่าเก่าคงเข้าใจ
 ทั้งคำแปลอธิบายขยายไซ
 จงเลือกใช้แต่ที่ชอบประกอบคำ
 อย่างก็ใช้ใหม่จนแคล้วไถ่ถลถ่า
 จัดเป็นคำเขียนผิดว่าพิทช
 ในมคธเขียนคำวิชนี
 จึงเขียนใช้ว่าพิชเช่นนคง
 โดยวิภาคพิชพราหมณพิชดังมี
 โปรดให้คงไว้ประจำจนนำเดือน

(๖๘) หนึ่งดำรับกับอีกคำว่าดำหรับ   ควรจะจับเลี้ยงประหลาด
อย่าคตาค์เค็ดอน

ยกดำรับกับเขารับเข้าเรือน   ให้นายเฒ่อนอยู่ดำหรับช่วยรับการ
บางที่เขียนสำหรับเป็นดำรับ   หอไม่นำกำกับเคียงชาน
ยากจะรู้ต้นเหตุถึงเกศการ   ผู้จะอ่านไม่ทันคิดกตความ

(๖๙) บวชนวนชครวจตุกรัหมต   เป็นมคธคอกมิใช่คำสยาม
ท่านแปลว่าสระวนเบญจกาม   จึงใช้ตามคัมภีร์คธชอ
บวชนมีหน้าชาแสดงผนวชเล่า   คือท่านเอาตัวปอเป็นตัวผอ
เพื่อจะใช้สั่งคำคำลขอ   เหมือนพระหน่อท่านไปทรงผนวชชาน
ตระกูลคำใช้แต่คำเพียงว่าบวช   ชนเจ้านายทรงผนวชใช้คำชาน
เป็นชั้นสูงชั้นคำจำพิจารณา   เรียกให้ต้องตามการอย่าก้าวเกิน

(๗๐) อิกบพิตรบพิตรคิดให้แน่   ดังแบบแก่ไว้เป็นอย่างอย่าห่างเหิน
บพิตรว่าเครื่องยนต์เป็นที่เพ็น   ถ้วนเป็นสิ่งที่เจริญปดมกรรมด
บรมนารถบพิตรมหิศร   ในคำกตอนกล่าวแจ้งทุกแห่งหน
ตำแหน่งใหญ่ใช้นามเป็นมงคล   ไม่ใคร่พ้นคำบพิตรคิดทุกนาม
ซึ่งใช้คำบพิตรขอสงกต   พากยมครท่านมาใช้ ในสยาม
แปลว่าแต่งสร้างลมนิยมคาม   ชนนานนามว่าราชบพิ
ความว่าวัดจอมกระษัตริได้ทรงสร้าง   นี้ตัวอย่างเช่นเห็นสนิท
คำที่แจ่มแจ้งถ้วนนั้นควรคิด   เขียนบพิตรอย่าให้ ผิดพินิจความ

(๗๑) หนึ่งมิ่งขวัญหมอบความบรหารเหตุ   แนวนิเทศอย่าง
บัญญัติในสยาม

เกาสักกตญอใหญ่ต้องใช้ตาม   เหลือจะค้นค้นความแต่เดิมมา

จะสม โภชเชญชวัญเสวตรสาร
นี้ควอย่างชวัญความานาจา

ทั้งหมอกวัญให้ชู้กันพร้อมหน้า
เขียนกันมาบอสดกตบถนกร

(๗๒) อีกสองคำคือครุชอาวรณ์ ในบาฬเขียนเคียงเรียงอักษร
ครุ โชอาว โชกับ โดมร
ได้เขียนไทยมักจะใช้เขียนสกค
เอาตัวทอคือเติมเสริมประคน
จะกลับกล่าวถึงคุณาพระยาครุช
พวก โยธาอาวรณ์มีครบมือ
ขอเสียเกิดอย่างนั้นท้าวจุ จ
เห็นเขาเขียนผิดผิดคิดอาวรณ์
ที่ไม่เชื่อนักก็เหลือจะทรงคร
ยอมให้ คยอมให้ว่าสารพัน

มิได้ซ่อนตัวสกคบทยุบด
เป็นอาวตครุทศหมดทุกแห่งหน
เห็นจะต้นเหตถึงโดยเคยมือ
ฤทธิรุดมฤาได้ศคตลอด
ด้วยนคุดอเดจหาญข้างราญรอน
กับเทานกยงว่าเอามาซ่อน
จึงทำกลซ่อนซ่อนไว้เมื่อที่เชือกกัน
ถึงจะตักต้องงดล้วยดกลั่น
ด้วยล้าคณคิตจะให้ไว้เป็นคุณ

(๗๓) อีกว่าท้าวคำภีร์แต่กัมพูช กุตบุตรแปลงเปลี่ยนเขียนออกขุน
จะวางแบบแบบย่อพอเป็นทุน
คัมภีร์ นคามคชบทอชก
ที่ครูสอนลัคยเรียนจำเนียรนำ
เขียนคัมภีร์นั้นต้องมีการนคทาย
ยังแบบใช้ ในกกาเข้ามาเดิม
เมืองกำพูชแปลว่าเมืองเขมร
แต่สกคตัวขอคือดบี

แก่ฝูงกุตบุตรเรียนเร่งเพียรจำ
แปลว่าภักตวันเป็นของลุ่มช้ำ
เช่นพระธรรมไตรปิฎกยกเป็นเดิม
โดยอธิบายตัวขอเข้าคือเสริม
เขียนกคถ้ายคำเดิมว่าคำภีร์
ใช้กันเจนอยู่ก็เขียนตัวพอพิ
ตามวิธีแต่โบราณมานานครั้น

กับที่ใช้ ในแม่กกาตัว
 กำกับกับแม่กมนิยมกัน
 ที่คำยาวนั้นต้องกล่าววากำ โพช
 กับโพชาธิบัตินี้มีรอ

คำก็ควรกำพูชไม่ผิดมัน
 ตัวสำคัญอย่าให้เพี้ยนเปลี่ยนเป็นภอ
 อุษเป็น โยชผิดกันเท่านั้นหนอ
 ออกค่านค่อกันแดนกำพูชา

(๗๔) คำที่ว่าปราโมชนั้นเป็นสอง ตามทำนองในมคธภาษา
 คือปรา โมชปรา โมทยสองจาก
 คำที่สองต้องเอาสระเป็นสระ
 คำนี้แปลว่าบันเทิงรื่นเริงครัน
 ทรงสดับสราให้ปราโมช
 อันบันเทิงนี้เป็นความโลมณัน

ใช้กันมาสองอย่างแต่ปางบรรพ
 โดยวิธีสระกะฐะท่านจัดสรร
 สำคัญด้วยอย่างทางนี้ที่ค้น
 ด้วยยาม โปรด ประเปรมเกษมสวัสดิ์
 คำปราโมชมีอธิบายตรง

(๗๕) หนึ่งสังเวกสังเวกสังเกตพจน์   แล้วกำหนดนึกไว้อย่า
 ใหลหลง

ตัวสังเกตสองคำจำให้คง
 คำหนึ่งขอสังเกตกำหนดไว้
 แปลว่าความสดชื่นในน้ำใจ
 คืดคืดถึงทรงเดชสังเวชนิก
 สร้างสังเกตเกิดสังเวก ในกรรมต
 แต่ทุกวันพูดกันว่าสมเพช
 ภาษาชักให้ประจักษ์เป็นคำไทย
 คือแสดงเอานึกคิดเป็นตัวมะ
 เป็นสมเพชคำไทยใช้กันมา

โดยจำนงคำหนึ่งสังเกต
 นี้ใช้ ได้เหมือนกันอย่าพรั่นหนอ
 อุทาหรณ์สอนลือค่อชื่อนิพนธ์
 มารังรักแรมไกลอยู่ไพร่สนธ
 ได้ตุดตแดนคู่ชีวิตาโดย
 กอ้างเหตุค่านนออกชานไซ
 จึงพูดใช้ว่าสมเพชเวทนา
 แล้วแปลงวาระเป็นพระเสียด้วยหนา
 ตงอัคราแต่บุร่ำคำบุราณ

ตุลัมเพชเวทนานักหนานัก
นี้ทัวอย่างซ้เช่นเปนประมาณ

เขาวัดกษณไรวังษนำลังสาร
จำวจารณไว้เปนเครื่องเรองบุญญา

(๗๖) หนึ่งจะเขียนคำว่าบุญอย่าวุ่นไขว้ คำนี้ไข้อย่างมคธภาษา
ที่คำต้นเรียกกุศตว่าบุญญา
จึงเขียนไข้อยู่ใหญ่เปนตัวสกัด
ถ้าใช้ตามสังสกฤตวิธี
เหมือนคำว่าบุญ มบุญการุญญาติ
คำว่าบุญต้องด้วยบทสกัดญอ
ท่านแปลว่าเครื่องชำระสันดานดี
เช่นแบบบทใช้มากเปนล่ำกษี
แสดงนั้นมีตัวสกัดนอกกับยอ
ไม่ให้ขาดทางมิตร์สักนิดหนอ
เปนสองข้อแคะไค้ออกให้ฟัง

(๗๗) อนุญาตหมื่นญาติให้รู้แยก จับตัวแปลกเช่นข้างต้นแต่เห็นหลัง
อนุญาตแปลว่ายอม โดยถำถึง
บางคนเขียนอนุญาตสกัดติ
พาให้คนเฉาเซอะพลอยเงอะงะ
อันคำญาติแปลกันว่าพี่น้อง
อย่าใส่เส้นเม็ดเขวไขว้ ให้วุ่นวาย
ที่ตัวอย่างข้างขึ้นนี้มีถม
เล่นมาคยซึ่งเปนญาติกับฝ่ายใน
อย่าให้พดงคอสักถมคชตรง
อุทริเคลือบไค้ด้วยไหตหง
อย่าจำนงเอาเปนแบบไม่แบบคาย
คำนี้ต้องคิสกัดตามบทหมาย
ที่ควรคิอย่าให้กลายเปนคอไป
เหมือนบรมราชานุญาตให้
โปรดให้ ไปสมโภชนัตตาองค์

(๗๘) หนึ่งไมตรีไมตรีว่าทั้งสอง จึงตฤกตรองใช้ความตามประสงค์
เหมือนไม้ โตไมตรีที่จำนง
ที่คำว่าไมตรีคิสนิท
ความเช่นนั้นไม่ต้องใช้ ถึงไม้ โต
นี้คำตรงเขียนไม้ต้องใส่โต
สมานมิตรไมตรีคิอีก ไข
ด้วยเปนโวหารใช้ว่าไมตรี

เนื่องมาแต่ภาษามคธพจน์
แปลว่าคิดที่จะให้กันได้

คือตัวบทเมตตอักษรศรี
โดยวาทที่ประจักษ์ว่ารักกัน

(๘๘) ปฏิญญาปฏิญาณบริหารเหตุ   แนนีเทศทางแยก
ที่เปลี่ยน

ปฏิญญาคำมคธบทสำคัญ

นี้ใช้กันมาแต่เดิมไม่เคยมียอ

แปลว่าคำทาบขนเด่นที่หมาย

ไม่กตักถายมิใช่คำพูดตรงต่อ

ที่คำตรงในมคธลกดณฺย

ใช้ต่อกันมากเป็นปฏิญาณ

(๘๙) หนึ่งเมตตามิตตอศกต   ว่าตามบทบาพทบริหาร

กรันมาเขียนคำไทยใช้กันนาน

พดกเถยจกรันชกเหเป็นเมต

ไม่ควรนับเป็นคำหยาบคำราแบบ

ให้ถูกแยบอย่างบาพใดดีกว่า

ด้วยมิใช่คำไทยใช้กันมา

ข้างภาษาในมคธเป็นบทเดิม

คำเมตตามีแปลว่าอาวรัก

บางทชกการุญเข้าหม่นเลื่อม

เป็นสองคำสองข้อเข้าต่อเดิม

สองคำเพิ่มแปลว่ารักว่าเขนตุ

คำที่ใช้ว่าข้างไม่เมตตาม้าง

เลี้ยแรงร่างเรองรักประจักษ์ห

ลิขิตขานสารสั่งองค์พช

พอได้รู้เรองเมตตาของนารี

(๙๐) แก่เมตตามีแล้วจะว่าด้วยเมตติ   ตามลัทธิทางกลอนอักษรศรี

เมตติท่านเมตตใช้ว่าไมตรี

ไมตรียังมีโทษประจำเช่นคำไทย

อันไมตรีมิถดไมจิควา

นั่นแปลว่าไมถ้ามถยามไ

แปลกกับคำเมตติเมตตว่าไม

จะเขียนใช้จึงประยุตให้ชัดขึ้น

เหมือนพูดว่าพิสมัยไมตรีมิตร

ชักสนิทเป็นไมตรีทุกทีถิ่น

เจริญราชไมตรีถึงองค์กษัตริ

ผู้ครองถิ่นนี้คเระเศครตอนคอน

(๘๒) กรุณาขอใหญ่ใช้จึงชอบ ตามรบบแบบบทมคธสอน

อย่าลืมหิตให้มันผิดทางสุนทร	จงจำกลอนจำแปลให้แน่ใจ
กรุณาแปลว่าเอนดูสัตว์	ที่ของชดเคื่องเขมเป็นวิไลย
คิดจะเปลืองปลดทุกขให้ห่างไกล	นี้แต่ท่านชวนใจว่ากรุณา

(๘๓) หันการุญญขอใหญ่ใช้สักด ก็ถูกบทตามแบบที่ศึกษา

อุกาสการุญญักกิดา	ในคำชอบบรรพชาสามเณร
พวกชาวบ้านมักจะค้านว่าชาววัด	ก็มีกิจข้างคำราชาภาษาเถร
อันคำนี้มีใช้แต่รังจะแก่งเถร	เคยบวชเณรแทบทุกคนบ่นเอาไคร
กรุณาการุญทุพิชพจน	จะกำหนดโดยเนื้อความสยามไซ
แปลก็อย่างเดียวกันอย่าพรันใจ	จำให้ได้แต่บทสกลดบ
แม่นทรงพระกรุณาแก่ข้าบาท	จะเล็รจราชประสงค์จึงทุกข
หากว่าเราการุญอุตุนพ	นี้ความส่อกรุณากับการุญ

(๘๔) ปฏิญาณัตถุญญาบัญญัติ เขียนต้องมีของสองต้นของหนู

ตามมคธบทเดิมท่านเดิมจน	จำต้นทุนไว้เป็นเครื่องเรื่องบัญญัติ
ปฏิญาณาแปลว่าคำนี้ตีหมาย	สัญญาคล้ายเช่นกันฉนนหนา
ความรู้ท่อนนี้เป็นตีว่าบัญญัติ	กับอีกคำปรีชาที่เช่นกัน
นี้แปลว่าขอปรัดตั้งเกิด	ว่าตามเหตุแห่งอักษรท่านผ่อนผัน
ตกมาเป็นคำไทยใช้จ้านัญ	ถึงกระนั้นก็อย่าเขียนให้เพี้ยนตัว

(๘๕) ต่างกับตั้งระอย่าพลั้งอย่าพลั้งพลาด ถ้าเขียนกลศาสตร์เกิดอน

เค้าเขาจะหัว

จะเขียนคงคำสั้นกระชั้นตัว	อย่าไปมัวลากข้างเป็นต่างไป
---------------------------	----------------------------

บรรจงจัดพร้อมเพรียงที่เตี้ยต่ง
ธรรมเนียมคนต่างคนคงต่างใจ

(๗๖) หนึ่งคำใช้ทอรองแทนชอนัน มีสำคัญควรพิเคราะห์ ได้เล่าว่า
คืออินทราอินทราจันทราดาว
ทรงทรงทรงดวงแหวกจำแนกบท
ทราบอีก ไตรมทราทรายรายกันไป
คำนิทราแปลว่าหลับสนิท
เช่นใช้มาว่าอินทราธิบดี
คำว่าทรินเป็นสองส่วนของพจน์
ข้างคำไทยมิได้ ใช้ด้วยอุปมา
หนึ่งคำไทยเรียกใช้ เป็นนามนก
กับเรียกใช้ ช่อมัจฉาในวาร
อินอินทรีในมคธเป็นบทแบบ
อนุสันธิตนขอจะคือเดิม
หมวดอินทรีห้าหกยกออกไซ
จำพวกธรรมชาติเป็นใหญ่โกธนิวรรณ์
แล้วตกถึงดวงศกตทศฤก
ที่สามนนวนริยะเข้าประคอง
ที่ครบห้าคอบัญญาอันรูชาติ
ทั้งห้าสั่งสรรสันดาอินทรี
อินทรีห้าหกยกคิดจัดนักกระ

ขอเชิญนั่งให้สำราญจะชานไซ
ปล้องไม้ ไม่ต่างกันด้วยสันยา

อีกคำกล่าวอินทรีไม้ ไทร
โดยกำหนดทรุดทรพย์ต่ำคืบได้
ทอรองใช้ต่างชชชอคิด
อินทราคิดข้างเป็นชื่อท้าวโกสีย์
วิเศษจันทราดาราพราย
คือมคธแต่สยามความขยาย
พฤษการายรมถนนล้วนนทร
คือพิทอินทรีชอปกษ
ปลาอินทรีตัวเล็กแจกประเดิม
นนมแยบยอกการณ์คทานธรรเสริม
ไว้ภอเพิ่มอุดหนุนเป็นทุนรอน
ตามที่ในแบบบทมคธสอน
คือศรัทธาเชือก่อนด้วยทศตอง
วิระภกรายดีเป็นที่สอง
ลมาธิจิตเป็นกองที่สาม
กระจำจิดแจ่มสว่างทางวิ
แต่ล้วนเป็นอธิบดีสำเร็จการ
จักบุญได้ชานะชีวหาหาญ

อิกกายใจสาธกหกทวาร
 กับสมรศรีฐมณัตถกคต
 อิกอินทริยยลบล่องปองนิยม
 ฉันทกมาว่าให้เห่นเปนกระทุ
 จรวาเพื่อพรรณากษากการ
 ซึ่งมาพูดคำไทยไม่ถนัด
 เหมือนคำชมส่นต่งอินทริย
 ความกษัตไปข้างชมรูปศิริ
 ด้วย ไหวหารฝ่ายข้างไทยมักใช้คลุม
 กับคำอินทียงมีเป้นที่ข้าง
 จรสว่างล่างใส่ที่ใจมัว
 คือใช้คำว่าพิทักษ์เป้นรักษา
 กับภาราวานครควรพิณิจ
 อิกคำสั่งใช้เขียนว่าราชสาร
 อิกคำเรียกเพชรนิลว่าจินดา
 ราชสารควรใช้ว่าสาสนะ
 อันใช้คำแปร่งเช่นนมกมฺชุม
 จงรรอบตอบโทรใช้คตวัน
 ตันไม้ดงทรงช่อชุมกา
 เวือท่งถาทรงบรรจงหมด
 พวกคนทรงมกจ่านงค่อนำเมา

ให้เสร็จการตุงทั้งลบลม
 ท่านจึงเรียกอินทริยกลบลม
 โดยนุกรมอย่างวิจิตรพิศดาร
 จะใครรู้ ในบาพมัวดลาร
 จงวิจารณ์บทระบีนว่าอินทริย
 เหนใช้ชุดไปข้างฝ่ายกายฉว
 อิกโอ้อาอินทริยกมฺชุม
 ค่อตรองตรึงจะทราบชยาบสุม
 ได้เห่นชุมเช่นต่งกนชแปลว่าคัว
 ถาบุ้างเห่นข้างกยงชว
 ไม่ตองกตักตางแคลงระแวงคิต
 มโนไมยใช้ว่าม้าไม้ต่งนิต
 หนึ่งตักตใช้กตถดว่าอคฺคา
 หนึ่ง ไหวหารเห่นใช้ว่าพูดกล่า
 เป้นวาจาแปร่งแปร่งคตางแคลงคตุม
 เช่นคำพระสาสนาว่ากนฺกตุม
 เคตอบเคตอบคตุมคตุมคตายอินทริยฉะนนา
 กับคำที่ว่าคตวันโทรใหญ่สาชา
 พระจักราทรงฤทธีสถิตยเนา
 กับอกรถท่งทรงเจ็ดเจดดา
 ยุพเยาว์สรทรวงต่งนงควาญ

เป็นไซ้ทรงวางยามใคร่ถูก
 เหนย้งข้างบงทรงชิมจึมนาน
 บุษบาแค้นใจเป็นใหญ่หวด
 ประเศหันบาหยันให้พรันพริ้ง
 เหนยคางคกคายทรากรไม่อย่ากหยิบ
 ถ่านไม้ทรากรถ้าใครเอาส้มพดวง
 กระบวนแห่คราวนี้มีแปดกแปดก
 คนดูเบียดเสียดแทรกกันซุนละมุน
 ที่ทางทรอกกรอกเกริ่นเนินไศต
 ที่ทรอกแทรกแล้วต้องแยกไปทางตรง
 เช่นไซ้คำชำแรกแผ่นดินดล
 กับพวงนาคถิ่นฐานบาตาดแดน
 อีกคำทรุดไซ้ทอรอประกอบ
 เหมือนตึกทรุดเล่าทรุดนุดไม่ทัน
 คำว่าทรุดกับชำรุดนี้ไม่แปลก
 ชำรุดเป็นคำแสดงจงแจ้งใจ
 เฉิดเฉลาทรวดทรงนางนงลักษณ์
 พวงโม่งกรุ่มสรวมเทริดประเสริฐครัน
 ที่คนขัดอดอนบุญญาอับ
 ด้วยผู้ที่ปรีชามาประชุม
 หนึ่งคำไทยใช้ว่า ไถหิตทวัช

ใครช่างปลูกต้นมทรางพฤษาสาร
 ล่องฟากธารไม้ทรางเหมือนอย่างกตั้ง
 ล่องพระกรชอนทรวงอยู่ฝั่งฝั่ง
 ไม่^{๕๕}อาจบอกเล่าเจ้ากระทรอง
 มนคกระชบทรากผดองพลัดวง
 มันแรงตวงเคยไปไหม้เป็นจุน
 ทงบังแทรกบังสุริยเด่นอหุน
 ใครทำวุ่นแข่งแทรกก็แตกวง
 ถ้าเม้นใครไม่ประจักษ์ชมก็หลง
 ท่านจำนงแสดงแทรกชำแรกแทน
 นั่นคือคนแข่งเวทวิเศศเด่น
 ไม่ขัดแคะสนแทรกดินสั่นด้วยกัน
 ตามระบอบแบบบัญญัติท่านจัดสรร
 ธรรมเนียมเนนเลื่อมทรุดชำรุดไป
 เป็นคำแยกเพราะท่านแสดงแสดงไข
 ก็คือทรุดคำไทยที่ใช้กัน
 วรภักตมุตผองเพียงบุหทัน
 เทริดสุวรรณสรวมเคี้ยวเจียนจะคดุม
 คนมทรพยมศักดิ์มกสุชุม
 ชักชมนุมความฉาดอาจประมวน
 บอัสกตบทฉบับแบบกระถวน

ถึงจะใช้ตัวชอกก็พอควร

กลอักษรกลอนสำยามความระหัด

ได้ชิมทราบอาบอาเพราะกลากถื่น

ทราบสวดดีโยมาชาติไมตรีจักร

อีกทราบไวยทราบรักชกประจำ

ผลไม้ดิบห้ามทราบกำดัด

อีกเลื่อมทราบเถวทราบตามตะบอง

ของประหัทหักพังทั้งชำรุด

อีกคำว่า ไทรมนัสน์ชัคความ

แปลว่าความเลี้ยวใจฤไทยทุกข

อีกกรวดทรายรายพนบอพ

อันคำทอรอบประ โยค ไล่ถกน

ที่คำไทยควรใช้ขอเป็นแดน

แต่โบราณใช้มากเป็นรากเหง้า

จะถูกจับนินดาชากกลัว

ตัวทอรอบแทนขอเช่นนั้น

ถึงคำอื่นก็ยังไม่มกไป

เพราะกระบวนคำไทยใช้ไม่ขึ้น

ไม่ทราบชัดแล้วก็ใครอย่าไผ่ฝน

คนโหดหินห่อนจะทราบที่บาปกรรม

ทราบส่งวนควรวัดที่ขอซ้ำ

กับอีกคำ โฉมงามทราบคนอง

แสนลุ่มบักทราบชมภิรมย์ต้นอง

คนดำพองนั้นท่านว่าบัญญัติทราบ

เขาเรียกว่า ไทรมทรุดภาษาล้านนา

พูดกันตามคำมคชบทพาฬ

คู่กับคู่ชโลมนัศเจริญศรี

คำเหตุนั้นเลี้ยงขอทอขอแทน

เห็นต้องที่คำมคช โดยแบบแผน

ได้เปลี่ยนแปลนตามเหตุสังเกตตัว

จะตัดแปลงของเก่าเขาจะหิว

ต้องคิดถ่วงกันทั้งหมดมคชไทย

ใช้จะมีเพียงเท่าอย่างที่เขาใจ

นี้ฉันเลือกแต่ที่ใช้กันมาชุก

(๘๗) คำว่าของกงใช้ขอชนิด คือท่านคิดคำพาฬซึ่งมีกลุ่ม

พระศัพทศาสตร์ไม่ปกคลุม

คำรวมรวมชรรฐราชศัพท์ปดาย

ระชะเป็นคำเดิมท่านเดิมอุ

ชมพูนุทด้วยอย่างอ้างพิปราย

(๘๘) กับอีกคำว่าชุดนัสริค

ช้อยก็เกิดมาไม่ทันสำคัญใจ

ขอเคชะเฝ้าลของชุดพระบาท

เข้ามาเฝ้าทุกชุดบหมาดย

เป็นด้วยอย่างอ้างออกอุทาหรณ์

หนึ่งผงเฝ้าเท่าลของอีกผงคต

เช่นเชศุพนวิหารอ่านชยาย

ท่านใช้กตายอุอะสระไทย

ขอชนิตใช้มาแต่คราไหน

ตามที่ได้อบสังเกตในเหตุการณ

อุปฮาดราชบุตรดิทธิสาร

ขอประทานโทษาเฝ้าชุด

ให้รู้บ่อนใช้คำชุดน

ก็คงเขียนว่าชุดเช่นนตรง

(๘๙) อีกคำหนึ่งซึ่งมาแต่มคธ คือนิยมว่ากำหนดโดยประสงค์

ไม่ต้องกับคามไทยใช้จาง

ส่วนหนึ่งสาธกยกเป็นบท

ส่วนนิยมอย่างไทยใช้มานาน

ไม่นิยมสมบัติสุดตทง

ให้นิยมชมชนรณฤติ

จะแปลว่ากำหนดก็ใช้ที่

พากย์สยามพากย์อื่นเข้ากถนกลม

ต้องแบ่งลงสองส่วนควรพิจารณา

ฝ่ายมคธขอตชตอย่างฉดถาร

แต่พ้องพานกันกับพจนบทบาฬ

ด้วยเห็นจริงถ่องทางธรรมวล

ความอย่างนคำไทยใช้นิยม

ถ้าแปลว่ายืนดินนคูลม

แยกนิยมออกเป็นสองท่านของความ

(๙๐) หนึ่งคำใช้ว่าทำเนียมธรรมเนียม แต่เดิมที่ใช้ประจำคำสยาม

คือแสดงเทียบว่าทำเนียมคตตาม

ซึ่งเปลี่ยนใช้ธรรมชอมรอน

พระจอมเกล้าเหตากรระจไม่มีเทียบ

คูกงามในระเบียบว่าเทียบเทียบ

คือทรงธรรมจอมจบพิภพเดิม

โปรดให้ใช้ธรรมเนียมอย่างนั้นนา

ด้วยอ้างคำมมณีนะ

จะเขียนอย่างข้างไทยที่ไ้มา

ธรรมเนียมแปดความตามมคธ

เห็นยกจนแค้นแต่บทควรจดจำ

มกระฐทางพจนภาษา

ก็เขียนว่าเป็นทำเนียมทำนองคำ

ว่ากำหนดธรรมเนียมตามอุล้าหล้า

ให้ชัดชำนาญนักเร่งคฤกตรอง

(๑๓) ขันึงเพียรเรียนรู้จงประจักษ์ ในคำรักแลวรักษ นเป็นสของ

มทไ้ คางความตามทำนอง

ว่ารักรักคำไทยไ้กนเกลื่อน

พ่อแม่รักใคร่บุตรสุดประวิง

หนึ่งตนรักดอกกรอกกนารัก

ไม่ต้องทซังจะมีชอกการันต์

รักษทมิชอบบอเขาต่อทาย

จงแบ่งสรวบ้นเลวณอย่าดวนตาม

พระยาบำเรอบริรักษได้ชกฟอก

บริรักษผู้ช่วยบ่วยเป็นตม

อนุรักษราชมณเพียรบำเรอภักดี

บริรักษภูธรจรรไร

จงประจักษ์เกิดว่ารักษเช่นนหนช

พากย์มคธดคเป็นไทยไ้มานาน

จะจัดจของแจ้งแจ้งที่ใจจริง

คำเทียบเหมื่อนชายสมีรักกับหญิง

ญาว่าหญิงรักษายกคล้ายกัน

แน้ตระหนักคำไทยได้เคกสรว

กอดกตเท่านั้นแลถกความ

บอกชบายว่ามีไ้คำดยาม

ไ้ให้ถูกต้องตามความนิยม

ชู่ตระคอกชนเลี้ยงเกยงชรม

ถึงพระพรหมบริรักษก็หนักใจ

กับหตวงรักษราชหิรัญจำคัยไ้

ชุนบริรักษในนครบาด

เป็นพวกษอบชการันต์ทำนบรรหาร

พจนานรักทั้งคู่ตุดดี

(๑๔) ทนึ่งวงวงษพวงพวงทงสัพจน ควรรกำหนดทในบ่อนอักษรศรี

อันวงษพวงษขอประจำคำบัพ

แต่วงพวงเปถ่านนี้คำไทย

เดินให้คร่งหนาอย่าวงอย่าเวียนแวง

เดินอย่าเตยเหติงหลงเข้าพงไพร

อันวงพงเช่นนช้แกลดง

คำบาฬีเช่นมนตร์สุริยวงษ์

อันที่ใส่กำวงษ์กับพงษ์พจน์

กับเผ่าพงษ์วงษ์มุนมนตร์

จะว่าตัดตัดความแต่ย่อย่อ

ควรจะเรียกวงษ์พงษ์จ้านงปอง

เรื่องที้นับโดยลำดับพระพุทธเจ้า

โพธิสัตว์เชื้อสายพระทศพล

นี้เรียกว่าพุทธวงษ์ ต้นทางหลาย

ได้ต่อเนื่องแต่ปฐมมานมนาน

อันวงษ์พงษ์พุดไซ้ในสยาม

วิวงษ์ภาณวงษ์พงษ์กัม

หนึ่งวานเควี่ช้เชื้อวงษ์ประยูรศักดิ์

ส่งวนศ์กัถ์สมศ์กัถ์จักรพงษ์

พระอาทิตย์วงษ์ดำรงยศ

ราชวงษ์เจ้านายกัถ์ตายกัน

สุรวงษ์คือพงษ์พระอาทิตย์

พระวรุณพงษ์ทรงศักรา

ชายชำแระป่าพงปรังไล่

ม้าอะไรโพกเคี้ยวแต่จวนวง

ความแสดงคำไทยใช้ประสงค์

กับพระยาอภิมุขผู้กัถ์

โดยกำหนดเชื้อวงษ์พระทรงศรี

คือเสนาธิบัตต์เสน็อง

บันดาเผ่าเหล่ากอนับต้นอง

จะจำตองเสกไซ้ในยุบต

แต่ต้นเคาเก่าก่อนโดยนุสนธิ

ซึ่งชวาชวนปองประโยชน์โพธิญาณ

เพราะท่านสืบเชื้อสายเป็นแก่นสาร

นับวงษ์จารฝ่ายข้างพระตะโตกัย

กระแสดความหลายอย่างอ้างถึงที่

อีกวาทหนึ่งว่าภาษกรวงษ์

ถนอมรักวงษ์ประยูรตระกูลหงษ์

บรมวงษ์แต่ปฐมอดมพนัน

สุริยวงษ์ปรากฏว่าวงษ์สัวรรค

ล้วนเป็นวงษ์เทวัญจุติมา

อยู่ไทยวงษ์คงสถิตในเดชา

วงษ์มหาตมมุตวิสุทธวงษ์

ทงวงษ์พงษ์นี้จำนงอนเณกนัก
 เชือกกระษัตริย์เรียกว่าชดยพงษ์
 อุปถัมภ์ราชวงษ์ได้ปลงจิตร
 พระจอมพงษ์ทรงโปรดที่โทษทัณฑ์
 พระสัมพันธวงษ์เชอเส้นอถอย
 พระสงฆ์สารปรยุรวงษ์ทรงนุกต
 สมนุติเทพยพงษ์วงษ์กระษัตริย์
 พระวงษ์เชอวรวงษ์จงพิจารณา
 ซึ่งเขียนว่าเผ่าพงษ์ฤๅวงษ์วาร
 วงษ์ตระกูลองษ์ญาติค้องเกรงยำ
 หนึ่งนามพรรษาชาคณรังษ
 อริยวงษ์ โพธิวงษ์ดำรงธรรม
 ซึ่งเห็นเขียนเปลี่ยนไซ้ในคำศัพท์
 มหาวัดได้เป็นที่กระวีวงษ์
 วงษ์กับพงษ์สองคำว่าไม่สุด
 แต่เท่านั้นจำให้ค้องกตองดู

(๗๓) หนึ่งคำเก่าเค้ามุดเป็นมคธ แต่เปลี่ยนดคความบาพทบรหาร

คือ โม โห เวทนาใช้มานาน
 โม โหนั้นแปลว่าหลงตรงกับศัพท์
 เหมือน โม โห ขึ้นมาซ้ำไม่คิด

ตามแต่เรื่องเยี่ยงยักโดยประสงค์
 กับเรียกราชวงษ์กักรงกัน
 บำรุงกิตยในมลาเวชเชครันร
 ตามลำคัญวงษ์นางวงษ์ทุต
 ไม่เคลื่อนคต้อยโดยดำรัสดินทรสุรย์
 ให้เพิ่มพุดจักรพรรดิพงษ์พาร
 ท่านแจ้งจัดพระประพันธวงษ์ลมาน
 จะเขียนอ่านจงกระจัดให้ชัดคำ
 หนึ่งชื่อนานเป็นกลางกลางแต่อย่างคำ
 ทงสองคำนี้ก็เป็นสามัญ
 ท่านก็ใช้วงษ์พงษ์จำนงสร
 อีกคำนี้ว่าพระศรีวิสุทธิวงษ์
 ท่านแปลกลับโดยความตามประสงค์
 พระอุคตะ โมรพงษ์นามพระครู
 จะคู้ชุดมากเหลือจะเบือหุ
 คงได้รู้ไซ้พงษ์กับวงษ์วาร

กับสงฆ์สารนี้อีกคำจำวินิจฉัย

ข้างไทยกลับใช้ว่า โกรธโทษะจิตร
 นิดก็ผิดชอบก็ชอบคงตอบมัน

เห็นคนหยิ่ง โย โสโม โหเกิด

โม โหกลุ้มรมจิครคิดไม่ทัน

ความระแวงแพลงพลาดคตาศมคช

ด้วยทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ใช้กันมา

ดูเอาเกิดเขามายั่วโม โหฉัน

เช่นนั้นพูด โม โหว่า โกรธา

ยกเป็นพจน์ข้างสยามภาษา

ต้องยอมเป็นวาจาจนคชกลาย

(๑๔) เวทนาเป็นภาษามะระฐะ ในคำพระบาทนันทมหาย

เนื้อความแปลเหมือนเหมือนไม่เคลื่อนกลาย จะขยายแปลคำจำวิจารณ์

เวทนาว่ารู้แจ้งอารมณ์

เกิดแต่ของข่องกระทบครบทวาร

คือตาหูฟังทั้งได้กลิ่น

กายกระทบถูกสัมผัสทำนจิตไว้

เมื่ออารมณ์มาสัมผัสทวารหก

หนึ่งเป็นสุขคือสบายชยายนาม

อนึ่งนั้นอุเบกขาว่าเพ่งเฉย

ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุขสิ้นทั้งปวง

แต่ว่าท่านแจกแยกคิดจัดอีกสอง

โทมนัส โสมนัสกัตถันมา

ยามเมื่อเห็นของงามฤายามสดับ

อีกเครื่องหอมได้ดูบแต่ดูบดม

ได้สัมผัสฟูกเมาะอีกผ่านอน

ฤาสังวาสนารกตกริชา

คือสุขทุกข์มัธยมแยกบรรหาร

จักขุ ได้กลิ่นชวนทั้งกายใจ

กับอีกสัมผัสมรค์กำหนดได้

วิญญานในรู้ตระหนักประจักษ์ความ

ท่านแยกยกแบ่งปันสรรเป็นสาม

อนึ่งความทุกข์ร้อนชวนชวนทรวง

คือเหวกละเอียดทุกข์ทุกขาโดยท่วง

สามภทรดวงนี้เป็นชื่อเวทนา

ต่างด้วยคตองจิตรเดินในแถวหัว

นึกชื่อเวทนา โดยอารมณ์

ตนตรัชรบร้อนชานประสานสม

ระส้ารมณได้พยรค์ที่ โอชา

ระออด่อนย้วยจนคำฤษณา

ซึ่งเียบอ้มในอุรารวันรมย์

หนึ่งทราบความตามงานที่สังเกต
ให้แจ้งจิตรผู้พันด้วยขันหม
ถ้าได้เห็นแต่โดยนใดกัณรศ
ให้เจ้าจิตรเสียใจในทำนอง
ความในพระบาทที่เห็นแน่
ผิดกับเสียงคนไทยที่เข้ามา
แสนส่งสารเวทนาหนักหนานัก
เวทนาสารพัดที่จัดยก
เหนงในความว่าเอนดูหมด
เป็นแผนกแยกจากมครไป

ซึ่งบอกเหตุสาภยส์กำหนดล้ม
เรียกอารมณ์ โสมนัสจัดเป็นกอง
ถูกแสงอภัยทราบบทยุบลสง
นี้เป็นกอง โทมนัสเวทนา
ตามกระแสในมคธภาษา
ว่าล้มเพชเวทนากับทารก
ด้วยนงลักษณ์จะมาพรากไปจากอก
เป็นวาทกวจาภาษาไทย
กระแสบทบอกความตามวิสัย
ยกเป็นคำคนไทยใช้กันเอง

(๕๕) ยังส่งสารนี้อีกคำก็จำยาก จะวิภาษากโคนให้ โคนเฆ

เพราะคนไทยพูดใช้กันคฤาณเครง
คำส่งสารซึ่งบรรหารตามมคร
คือเวียนวายตายเกิดใน โลกีย
ท่านเรียกว่าส่งสารวิภูวน
หนึ่งท่านเรียกส่งสารมหรณพ
ความในพระคำภรณ์นมสด
ไม่ถูกกับคำไทยที่ใช้กัน
แสนส่งสารเขาวมาลัยมิ่งสมร
ข้าส่งสารพระกุมารองค์นี้ดตา

ไม่ถูกเพลงกับมคธบทวิธ
ว่าต้องเที่ยวไม่กำหนดถานวิธ
จนไม่มีเบื้องต้นคันไม้กบ
แทบทุกคนเวียนอยู่ไม่รู้จบ
ต้องหมุนไปก่ว่าจะพบพระนิพพาน
ท่านเรียกส่งสารวิภูวว่าส่งสาร
คือส่งสารล้มเพชเวทนา
มาทุกขวันยากแสนสหัสสา
ความเห็นว่านี่ส่งสารชานช้างไทย

เป็นสองทางวางแยกแจกให้รู้
ผู้ทมกพนเพอใดเคอนใจ

ถ้าใครดูแล้วอย่าคัดจำให้ ได้
ดีกว่าให้สละเอะละเลงเตย

(๔๖) อนึ่งคำสั่งเวชลัมเพชนี้ แด่เดิมที่คำมคธบทเคย

สั่งเวชระคำชยายพิปรายเปรย

ท่านที่เคยปริยคตงชัตคความ

สั่งเวชปะแปดว่าสัดตจิตร

มาค่อคิดใช้ประจำคำสยาม

ถึงผู้ทแปดไม่ได้ก็ ใช้ตาม

จนรู้ความกันดิบดิบหีบเงรจา

ซึ่งสั่งเวชกับลัมเพชคำเดียวกัน

แต่ท่านลัทรแปดงวอแปนพอหนา

คอกกับชอเปตียนผลัดตคกันมา

ดงวาจาสั่งเวชลัมเพชแปดง

ที่ใช้คำหอธรรมะสั่งเวช

พระทรงเคชทรงประดิษฐกิจิตถะดง

ยังเถลิงขึ้นเป็นนามอารามแปดง

วัดทแขวงบางตำภูคนคร

ชื่อสั่งเวชวิสัยารามเปตียน

เพราะอาเกียรณอยู่ด้วยศัพดมทบทอน

ทั้งใหม่เก่าเผ้างประดังพอน

เป็นที่จำใจอ่อนลัดตง

วัดสั่งเวชวิไสยเป็นคำอัทธ

แปดก็ชัตชัตคความตามประสงค์

คือเป็นที่จิตรลัดตอารมณแปดง

อารามคงแปดว่าวัดชัตคความไทย

(๔๗) หนึ่งพูดอ้างว่าจาวาประมาณ ถึงนักปราชยากระคิตวินิจโดย

ด้วยแปร่งมาข้างภาษาคนไทยไทย

แปดกกับไนยเนื่องมาแต่บาฬ

คำประมาณนั้นว่าชาตสัคคฤก

ไม่ได้นึกในกุศตราชัย

ชนแต่บาปใส่คักถวรัค

การเช่นนี้เรียกประมาณชาตวิจารย์

ข้างคำไทยใช้กันว่าดูถูก

เหมือนว่าดูถูกประมาณพ่อเป็นช้อชาน

เออนายดาคนประมาณรามานาน

ไม่ควรการจะประมาณชาติบุมา

คำประมาทพูดแพรว่ทุกแห่งหน
ศิษย์ประมาทลบหลู่ท่านครูบา
ภาษาไทยพูดใช้คำประมาท
ถึงคนรู้จักต้องไซ้ ไม่ระแวง

(๘๘) กับมานะนี้อีกคำจำไว้เถิด

บางที่ใช้ถูกประสงค์ควรสำคัญ
คือถือชาติถือตระกูลประยูรศักดิ์
ถือถือเรื่อเราเขามักเหมาย
ถ้าเม้นเห็นคนต่ำทำนร
ในสยามก็คือความที่ทรนง
ความเข่นกับบาปพอเคียงโกด
มานะหนึ่งคำไทยที่ใช้มา
ดังคำว่าชาติคิตมานะนิก
ข้าเกียวมั่นมั่นข้างต่ำข้ากระไร
ข้าจะคงพากเพียรเฝ้าเวียงนปตอบ
คิตคุมเหงให้มันเกรงด้วยเข้าย
ความอย่างนั้นดูที่เหมือนจะยึด
ในมคธกับสยามเนื้อความแปด
ถึงคำเดียวแต่ว่าเรือกก็เหลือยาก
เรือกกระบวนเรือกหนึ่งเรือกดงกัน

เพราะเราจนคนทุกชาติประมาทหน้า
เข้าเดินป่าไคร้ประมาท มักพาดแพลง
มิได้คตาคความดูถูกแทบทุกแห่ง
เพราะคกแพรว่เป็นภาษาเจรจากัน

บางที่เพริศความเขวเจนเห็น
มานะนั้นว่านบถือแต่ถือคต
หนึ่งถือความรู้หนักว่าเลิศทั่ว
หนึ่งถือคตตามยศดตไม่ลง
เกิดมานะถือถือกระพอสั่ง
ด้วยยศชาติเขื่องงษ์แต่วิทยยา
แปลก็ได้อุทธความตามภาษา
เป็นวาจาแพรว่เลี้ยงเพดียงกันไป
หญิงคนนั้นซำรักแต่ไหนไหน
ข้าแค้นใจคิตมานะจะให้ดู
เม้นไม่ชอบแต่จะย้ายข้างฝ่ายดู
คงได้ลุสมคเนไม่เปรแปร
เป็นมานะไม่สันนิทผิตกระแล
เช่นคำเรือกเรือกกับแพกต่างกัน
โดยวิภาคชอกก็มีทุกสิ่งสรรพ
เรือกสำบนเรือกกันขานแผ่นม้ายวน

เขียนคำเดียวเวียนเท่านั้น

เหมือนมานะไทยมคธทกระบวน

(๑๑) หนังสือรู้แบบกายอุบายบท คำว่ารัตนคตของสรบันเป็นคำ

คือคำวัดที่สังกัดตัวคตตาม

เหมือนรัตนายาปุคครูอาจารย์

พวกพราหมณ์รัตนตั้งขจรคตบอกลูกมก บาคตงคตมคตองดวยบทรัตนาค

อีกรัตนคตหน้าดาวพัต

ตามภาษามาแต่แรกไม่แปลกปน

ราชรัตนกับรัตนอันเค้คั่น

บันตารรัตนคตเทียมเอี่ยมลขอ

อีกคำหนึ่งซึ่งว่ารัตนคตลขอ

ประทีปครูปากกลตาจะด้ายับ

รัตนจะว่ารัตนอาหารตระการหลาก

ทั้งรัตนคตรัตนคตเอาเมามันคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

ประภทรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

ชอกกับรูปเรอบันเป็นรัตนคต

ถ้าใครรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

รัตนคตรัตนคตรัตนคตรัตนคต

คือรัชซึ่งประจักษ์ในวิญญา
 ษัณรศันนัธำคณฤกระณันจิคร
 แม้นถึงพระที่ผนวกรยังทรงดเช
 รัชสังวาศ์เรียวแรงทั้งแซงกต่า
 ทำใจมืดโหมหะไม่ละลด
 หนึ่งฉาจากของอยู่โตพูดไม่ปิด
 พระสัทธรรมซึ่งนำหน่าย โสภณ
 หนึ่งเพลงขับคำกลอนอักษรเสนาะ
 นี้ก็เรียกกันว่ารัชบทตำนำ
 รัชซึ่งฉนั้นพรรณนามาทงน
 มีใช้รัชด้วยฉนั้นแต่วิญญาณ
 หนึ่งการดำมคคัธารัก
 เจ้ารัชชาชาวกเจ้าว่าวรัชนาย
 ทุกการกิจมิได้ คัดรังเกียจเกีย
 หนึ่งการใดพร้อมใจช่วยระดม
 ซึ่งรอมชอมชักจูงมานทุกหมู่หมด
 อำนวยมลดตปรัจจุบันี้
 ในมนุษย์เห็นประจักษ์ไม่พักว่า
 นกกระจาบฝูงใหญ่ได้อาณคิ
 เมื่อเวลาพรานป่าเขาช่วยทอด
 แล้วพร้อมกันบินปรีถกระพือไป

รัชสังวาศ์กริชาในกาเม
 มั่นให้ คัดหวนหันออกบันแบ
 ต้องหันเหออกมามาหากามะรัช
 เหนแรงกว่ารัชอะไรที่ไหนหมด
 เหมือนกันหมดจิตรไพร่ใจผู้ดี
 จัดเปนครัธำเด็คประเสัจริฐศรี
 พระบาฬีปรากฏว่ารัชธรรม
 ที่ไพร่เราะหกายคมคามขำ
 อูสาห์จ่าจัจฉรัชวิจารณ์
 จิตครีตรักภายในออกไซซาน
 ก็เฝ้าการตงเปนครัธบถิบาย
 ที่พร้อมพร้อมจ้อมจิตรมิตรสหาย
 ไม่ฉลายตดเตียวเปนเกลียวกตม
 ไม่หลีกเคียงหลบหลู่แต่ขุ่ม
 ด้วยนิยมยอมถ่มคัลลัมคค
 จัดว่ารัชธำเด็คประเสัจริฐศรี
 เช่นตัวอย่างอย่างชได้ชคชค
 เถาแต่เรื่องธกณำภักษาคัดว
 ฉัญญากันรู้ถนัดนัดพร้อมใจ
 คีร์ตอดคทาเหแต่ได้ว
 ส่วมก่อไม่เชิงหนามที่ตามตง

แล้วย่นคอยย่อตัวเปิดองหัวปลด
 นกทุกตัวรอดชีวิตไม่ปัดปลง
 เมื่อวันหนึ่งฝูงนกกระจาบใหญ่
 แล่งหาอาหารตระการมี
 ขณะนั้นนางนกกระจาบจ้อย
 เอาเท้าถูกค้ำศีรษะกา
 นกที่เป็นพวกพ้องสองนกนั้น
 ล้ามค้ำคว้าวแยกแตกทำลาย
 ด้วยเกียดเกียดเกียดกันอยู่ยังมี
 พากันติดตามว้ายซึ่งวงศ์
 ล้ามค้ำมีผลดุดประจักษ์
 หมั่นเล่พยรค์ล้ามค้ำก็ทุกปีเดือน
 ล้ามค้ำก็นนเป็นที่ล่ำเล่ริญ
 ถ้าทำให้แตกพังไม่วังรอ
 ถึงการศึกสงครามต้องความคิด
 เปนได้ คักภักซึ่งถึงฉกรรจ์
 แม้นร่วมคิดจิตรพร้อมกันเป็นหมู่
 เกรงอำนาจบมิอาจจะก่อไภย
 เพราะฉะนั้นเราท่านควรรักษา
 คำว่าบรค์ที่กำหนดในวาที

ค่อยเตือนตจากตาข่าย โดยประสงค์
 เพราะจำนงพร้อมพริกสามัคคี
 พากันไปลงที่พื้นพนาศรี
 ลักขณบินไขว่ไผ่ไปมา
 บินเคื่องนคต้อยเรื้อยไว้ไผ่ถา
 ก็โกรธด่ากันด้วยขยาบคาย
 ก็รุมวันช่วยทะเลาะทงสองฝ่าย
 ฆอตาข่ายพรวนหุ้มไปคลุมตง
 ก็ไม่มีใครลอดค้ำค้ำส่ง
 พรวนจำนงดูตามหาบไปเรือน
 ถ้าพร้อมพริกไม่สลาย ไม่กตายนเคื่องน
 คงไม่เคื่องนคตายนส่วสัตว์พัฒมพอ
 ความเจริญมีอะเนกอะนันต์หนอ
 ไทษักพอเหลือตามออกความครัน
 คนพวกเดียวที่ต้นทจะฉิณัน
 ถ้าหากเป็นเช่นนั้นแล้วร้อนใจ
 ถึงศัตรูอื่นจะคิดก็ยากได้
 เพราะที่ใดตมรค์ล้ามค้ำค้ำ
 เปนมหาศุภณตมมงคลศรี
 ความเชื่อนนศ้อลกดบทยบาย

(๓๐๐) หนังสือเพียรเรียนรู้งรอบคอบ เซึ่งประกอบภารกรรมนั้นมีหลาย
 จงสนใจเรียนแบบที่แบบกาย   อย่ามั่งง่ายจำทรงให้คงทน
 หนังสือไทยที่ทานใช้นั้นมีมาก   คำหาดากหาดากเดาเดาศักดิ์อันเหตุนต์
 แม้นไม่ได้ ศึกษาที่ท่าจน   อุต้าให้ชวนชวนาวยุ้เช้นกรู
 ภาระบวณหนึ่งตัวเขียนไม่เปลี่ยนแปลง   แต่อ่านแยกสองความตามวิถี
 วัดเขมา โกฎเขมาเพตาก็มี   แค่นั้นไปถึงป่าเพดาเย็น
 ที่ริมเชิงเสดดาภูผาใหญ่   ดันกลอไม้ถ้ำถ้างเสดดาเห็น
 หัดบวณปูนใบเสดมากกว่าจะเป็น   นำ โยเตนปลุกเสดมาดูเพราดา
 ใครไปตัดคันไถนที่คดของ ไถน   คัดจน ไกรนเหียนหักเอาหนักหนา
 ปุเสดมเตเตเตดาเตดารอง   เปนวาจาสองเงื่อนอย่าเพอนทาง
 จินย โหง โยเตนกระเตน โหง   เสียงดัง โยงฟาดบึงดังผิงผาง
 ที่ดังเขมเมื่องเขมมเตดุดาง   ท้องตราวางเมื่องเขมมแปดลำเนา
 ใครคุมเหงจันเหงจันเชชวด   อ้ายจันฮวดนี้มันเก้งคุมเหงเขา
 อย่าหวงเหงจอกเหงจันให้แก่เรา   พอตมเพตาก็เพตาดังสายจันท์
 วันเสดเสดกาจะมาพร้อม   อย่าพวงหงต้อมพวงประหนัน
 ที่บ่วงส่วงส่วงเสดท้าวเทวัญ   ดุน่าพิศวงศรนั้นนักหวั่นแด
 คนขี่ม้าบ่าวพระยารามคำแหง   ช้ออ้ายเตงคกมาทำหน้าเหง
 ผอบกับผอบทองเป็นสองแคว   อ่านจงเตดดูความตามทำนอง

(๓๐๑) อันคำคุณต้องรู้ โดยด้าเห้นยก ด้วยคำเรียกพูดกันนั้นเป็นต้อง
 ควออกขรร่วมกันจงหมั่นตรอง   ให้ดังคดของเค้าความตามคด

ปฏิกิริณาคำกตอนพจนาคถ
 ที่บกพร่องพลาดพดงกยังม
 หนึ่งวางบทพจนพดกยถากถล้า
 ด้วยเดิมจิตรคิดเล่นพอเป็นคุณ
 เป็นไวพจน์ย่อย่อพอสังเกตุ
 เด็กไม่เขลาเขาดัดทงมเพียร

ขอเชิญปราชช่วยพิจารณาในตำรา
 ท่านเมธีโปรดเพิ่มช่วยเจิมจุน
 เหมือนฉกย้าเคมเปรี้ยวไม่เฉียวฉุน
 แก่ฝูงกุสุมตรเล็กเล็กเล็กเรียน
 ในต้นเหตุแห่งการจะอ่านเขียน
 คงจะเขียนรู้ง่ายสบายเฮย ๖๖

๑ ตำราสั่งฟังแล้วพอ

เตาเต๋เหตุแห่งคำ
 ในเรื่องปะกัระณา
 ผูกจิตรคิดคำเข้า

เพียรจำ

คิดเค้า

น้ำแฉะ ไฉนา

ชอบได้นัดตาเดลิ้ม ๖๗

๑ ไตใดใครใครรู้

จงไม่ได้ส่อนสาร
 พบกตอนเทียบพิจารณา
 แม้พบจกอ่านได้

พิศดาร

สืบให้

ไวพจน์ นันนา

เรื่องกว้างทางล่อน ๖๘

๑ ประมวลคำใช้ย่อ

นับประมาณเกาสืบ
 เฉกฉดพฤษหามติบ
 เชิญเดือกชิมเล่นน้อ

ยกหยิบ

แปดข้อ

ตุ๊กคตระ กั้นเฮย

ฝาดเปรี้ยวคายคั่น ๖๙

โคลงสุภาสิตเครื่องสอนใจเตือนสติผู้เล่าเรียนดังนี้

๑ ความรู้ ^{๒๒} ยิ่งได้ ^๒	สิ้น ^๒ ก็ ^๒ คิด
เป็น ^๒ ที่ ^๒ ชน ^๒ พ้อง ^๒ กัน	นอบ ^๒ น้อม
อย่า ^๒ เกียจ ^๒ เกียต ^๒ หย่อน ^๒ รัก	เรียน ^๒ ต่อ ^๒ เติมน ^๒
รู้ ^๒ ชอบ ^๒ ใช้ ^๒ ชอบ ^๒ หัว	เหนื่อย ^๒ แพ้ ^๒ แรง ^๒ โรย ๑๖

๑ วิชา ^๒ เป็น ^๒ เพื่อน ^๒ เกลย ^๒	ซื่อ ^๒ ตรง
ยาม ^๒ อยู่ ^๒ เรือน ^๒ เมีย ^๒ สัน ^๒ ท	เพื่อน ^๒ ร่อน
ร่างกาย ^๒ ส ^๒ หาย ^๒ คิด	ตาม ^๒ ทุก ^๒ เมื่อ ^๒ เซ ^๒ ย
บุญ ^๒ หาก ^๒ เป็น ^๒ มิตร ^๒ ซื่อ ^๒	เมื่อ ^๒ ม้วย ^๒ อา ^๒ ส ^๒ ัญ ๑๖

๑ เรียน ^๒ รู้ ^๒ ให้ ^๒ ไป ^๒ ร้ง	ปราด ^๒ เปรี้ยว
จัก ^๒ ฉลาด ^๒ ควร ^๒ เฉลย ^๒	ติด ^๒ ด้วย
ปัญญา ^๒ หน่วง ^๒ กตม ^๒ เกลย ^๒	สติ ^๒ กล่อม ^๒ ใจ ^๒ น่า
ทำ ^๒ กิจ ^๒ การ ^๒ จบ ^๒ ม้วย	ห่อน ^๒ พ้อง ^๒ ไภย ^๒ พา ^๒ ต ๑๖

๑ อิต ^๒ ถ ^๒ รูป ^๒ า นาร ^๒ ูป ^๒ เฝย ^๒ ม ^๒ อ ^๒ าง	เป็น ^๒ ท ^๒ ร ^๒ พ ^๒ ย
ป ^๒ ริ ^๒ ส ^๒ ว ^๒ ิชา	บุ ^๒ ร ^๒ ษ ^๒ ว ^๒ ิชา ^๒ น ^๒ ับ
ด ^๒ ุ ^๒ ร ^๒ า ^๒ โย ^๒ ธา	โย ^๒ ธ ^๒ ิ ^๒ ก ^๒ ถ ^๒ ัน ^๒ เก ^๒ ด ^๒ ว ^๒ ร ^๒ บ
ส ^๒ ม ^๒ ระ ^๒ ณะ ^๒ ค ^๒ ี ^๒ ตา	ส ^๒ ม ^๒ ระ ^๒ ณะ ^๒ ค ^๒ ร ^๒ อง ^๒ ค ^๒ ัง ^๒ ไ ^๒ ซ
	ส ^๒ ัน ^๒ ท ^๒ ร ^๒ พ ^๒ ย ^๒ แ ^๒ ่น ๑๖

๑ เรียน ^๒ รู้ ^๒ เฝย ^๒ ม ^๒ ร ^๒ ถ ^๒ อง	ถึง ^๒ จ ^๒ ริง
อย่า ^๒ ย ^๒ ก ^๒ ย ^๒ อ ^๒ ค ^๒ น ^๒ อ ^๒ ิง	อ ^๒ ด ^๒ อ ^๒ าง
อย่า ^๒ เฝย ^๒ มา ^๒ อย่า ^๒ ด ^๒ ุ ^๒ ง ^๒ ล ^๒ ิง	เยย ^๒ ไ ^๒ หญ
ถึง ^๒ ป ^๒ ไ ^๒ ง ^๒ ถ ^๒ อม ^๒ ร้าง	ไ ^๒ ง ^๒ ไ ^๒ ว ^๒ ไ ^๒ จ ^๒ เฝย ๑๖

๑ ขุบถบอกภิกษุ

วารี

โนตถลาคจันวาที

คอบโต

จิตรตรงคตราชิต

คฺยาค นกฺนอ

คนทีปากโงโ

มกฺพตงพตฺนเชฏฺญ าว

หนังสือกลอนตอนเด็กเรื่องน

ชื่อว่าปกรณำพจนาคถ เพราะมี

เนื้อความจัดถ้อยคำเรียบร้อยไปไม่เป็นเรื่องเรียบเรียง ว่าคฤกกคตประปนกัน

ไปไม่เป็นลำดับ แต่ถ้าจะคิดเป็นข้อ ๆ พอจะคิดได้ ประมาณข้อในกลอน

เรื่องนทงหมดด้วยกันเป็น ๓๐๓ ข้อ ดังเรียบเรียงลำดับไว้อย่างต่างนี้ ๆ

ที่ ๑	กาน ๖ อย่าง	น้ำ ๒	บันทึก ๓๕
ที่ ๒	ผิงพิง	น้ำ ๔	บันทึก ๒๐
ที่ ๓	ขุ่ยขุ่ย	น้ำ ๕	บันทึก ๒
ที่ ๔	คำยาวคำสั้น	น้ำ ๕	บันทึก ๔
ที่ ๕	ผู้โท	น้ำ ๕	บันทึก ๓๕
ที่ ๖	ทำถ่าน้ำหน้า	น้ำ ๕	บันทึก ๓๗
ที่ ๗	บงบาง	น้ำ ๖	บันทึก ๖
ที่ ๘	เป่าเป่า	น้ำ ๖	บันทึก ๓๘
ที่ ๙	ถ้ำถ้ำมกรรม	น้ำ ๗	บันทึก ๓
ที่ ๑๐	เผ่าเผ่า	น้ำ ๗	บันทึก ๓๕
ที่ ๑๑	ซำคำมา	น้ำ ๗	บันทึก ๓๗
ที่ ๑๒	เข้ชอก	น้ำ ๘	บันทึก ๓๖
ที่ ๑๓	ทำกรรม	น้ำ ๘	บันทึก ๓๘

ที่ ๑๔	ข้างค่าง	น้ำ	๙	บันทึก	๔
ที่ ๑๕	ว่าหว่า	น้ำ	๙	บันทึก	๖
ที่ ๑๖	ย่าหญา	น้ำ	๙	บันทึก	๑๐
ที่ ๑๗	ก้อยช้อย	น้ำ	๙	บันทึก	๑๒
ที่ ๑๘	หนึ่งส้อย	น้ำ	๙	บันทึก	๑๔
ที่ ๑๙	เยา	น้ำ	๙	บันทึก	๑๘
ที่ ๒๐	ซ่มส่ม	น้ำ	๑๐	บันทึก	๕
ที่ ๒๑	กู	น้ำ	๑๐	บันทึก	๙
ที่ ๒๒	คำชา	น้ำ	๑๐	บันทึก	๑๓
ที่ ๒๓	ค้อยช้อย	น้ำ	๑๐	บันทึก	๑๗
ที่ ๒๔	ไ้ไ้	น้ำ	๑๑	บันทึก	๑
ที่ ๒๕	ไ้ค้าย	น้ำ	๑๑	บันทึก	๔
ที่ ๒๖	ช้องค้อง	น้ำ	๑๑	บันทึก	๘
ที่ ๒๗	ท่อนถ้วน	น้ำ	๑๑	บันทึก	๑๓
ที่ ๒๘	ภพพ	น้ำ	๑๑	บันทึก	๑๗
ที่ ๒๙	ฝ่ายพาย	น้ำ	๑๒	บันทึก	๓
ที่ ๓๐	ฎีกาดีกา	น้ำ	๑๒	บันทึก	๑๕
ที่ ๓๑	จรเจ	น้ำ	๑๒	บันทึก	๑๙
ที่ ๓๒	ตรวจกรวด	น้ำ	๑๓	บันทึก	๕
ที่ ๓๓	กรงตรง	น้ำ	๑๓	บันทึก	๙

ที่ ๓๔ ไกรไตร	น้ำ ๑๓	บันทึก ๓๕
ที่ ๓๕ กรองกรอง	น้ำ ๑๔	บันทึก ๕
ที่ ๓๖ นครคอน	น้ำ ๑๔	บันทึก ๗
ที่ ๓๗ นอเล็กนอใหญ่	น้ำ ๑๔	บันทึก ๑๑
ที่ ๓๘ ตอพอ	น้ำ ๑๔	บันทึก ๑๕
ที่ ๓๘ ศุขลักทุกขทุก	น้ำ ๑๔	บันทึก ๑๗
ที่ ๔๐ บัญชรบาญช	น้ำ ๑๕	บันทึก ๑๘
ที่ ๔๑ ไม้หมั่ม่าย	น้ำ ๑๖	บันทึก ๘
ที่ ๔๒ ร่ายไร	น้ำ ๑๖	บันทึก ๒๐
ที่ ๔๓ สุ่มต่มุด	น้ำ ๑๗	บันทึก ๕
ที่ ๔๔ ช่อขอ	น้ำ ๑๗	บันทึก ๑๓
ที่ ๔๕ พุดภาค	น้ำ ๑๗	บันทึก ๑๗
ที่ ๔๖ พักภักดี	น้ำ ๑๘	บันทึก ๔
ที่ ๔๗ ชิตชิต	น้ำ ๑๘	บันทึก ๔
ที่ ๔๘ ชานชาญ	น้ำ ๑๘	บันทึก ๑๒
ที่ ๔๙ พานภาร	น้ำ ๒๐	บันทึก ๑
ที่ ๕๐ ฝ่ายไผ่	น้ำ ๒๑	บันทึก ๑
ที่ ๕๑ พายกาย	น้ำ ๒๑	บันทึก ๑๓
ที่ ๕๒ ไร่ช่าย	น้ำ ๒๒	บันทึก ๑
ที่ ๕๓ ต่ำหัด	น้ำ ๒๒	บันทึก ๘
ที่ ๕๔ นานชำนาญ	น้ำ ๒๒	บันทึก ๑๓

ที่ ๕๕ ขององค์	น้ำ ๒๒	บันทึก ๑๗
ที่ ๕๖ ระเบิดระบายน	น้ำ ๒๓	บันทึก ๕
ที่ ๕๗ ประชวรรัชกษณ	น้ำ ๒๓	บันทึก ๑๘
ที่ ๕๘ มานมน	น้ำ ๒๔	บันทึก ๕
ที่ ๕๙ คิวหอท้ายคำ	น้ำ ๒๔	บันทึก ๗
ที่ ๖๐ นบณภ	น้ำ ๒๔	บันทึก ๑๘
ที่ ๖๑ ยานญาณ	น้ำ ๒๔	บันทึก ๕
ที่ ๖๒ รายไร	น้ำ ๒๖	บันทึก ๑๘
ที่ ๖๓ คำไม้ไค้	น้ำ ๒๗	บันทึก ๘
ที่ ๖๔ กอระเปนกอน	น้ำ ๒๘	บันทึก ๓
ที่ ๖๕ หาญ	น้ำ ๒๘	บันทึก ๕
ที่ ๖๖ หาร	น้ำ ๒๘	บันทึก ๑๓
ที่ ๖๗ พิชวชิ	น้ำ ๓๓	บันทึก ๑๕
ที่ ๖๘ ดำรับดำหรับ	น้ำ ๓๒	บันทึก ๑
ที่ ๖๙ บวชนนวช	น้ำ ๓๒	บันทึก ๕
ที่ ๗๐ บพิตรบพิช	น้ำ ๓๒	บันทึก ๑๓
ที่ ๗๑ มิงขวัญ	น้ำ ๓๒	บันทึก ๑๘
ที่ ๗๒ กรุชชาวช	น้ำ ๓๓	บันทึก ๓
ที่ ๗๓ กำภักกัมพูช	น้ำ ๓๓	บันทึก ๑๓
ที่ ๗๔ ปราโมทย	น้ำ ๓๔	บันทึก ๕
ที่ ๗๕ สังเวกสังเวช	น้ำ ๓๔	บันทึก ๑๓

ที่ ๗๒ บุญ	หน้า ๓๕	บันทึก ๓
ที่ ๗๗ อนุญาติ	หน้า ๓๕	บันทึก ๕
ที่ ๗๘ ไม่ตรีไม้ตรี	หน้า ๓๕	บันทึก ๑๗
ที่ ๗๙ ปฏิญญา	หน้า ๓๖	บันทึก ๓
ที่ ๘๐ เมตตา	หน้า ๓๖	บันทึก ๗
ที่ ๘๑ เมตติ	หน้า ๓๖	บันทึก ๑๕
ที่ ๘๒ กรุณา	หน้า ๓๗	บันทึก ๑
ที่ ๘๓ การุญ	หน้า ๓๗	บันทึก ๕
ที่ ๘๔ สัญญาบัญญัติ	หน้า ๓๗	บันทึก ๑๓
ที่ ๘๕ ค่างคัง	หน้า ๓๗	บันทึก ๑๙
ที่ ๘๖ นิทราอินทราจันทรา	หน้า ๓๘	บันทึก ๓
ที่ ๘๗ ฐธวัช	หน้า ๔๑	บันทึก ๑๙
ที่ ๘๘ ฐธิ	หน้า ๔๒	บันทึก ๓
ที่ ๘๙ นิยม	หน้า ๔๒	บันทึก ๗
ที่ ๙๐ ทำเนียบธรรมเนียม	หน้า ๔๒	บันทึก ๑๗
ที่ ๙๑ รักวิภ	หน้า ๔๓	บันทึก ๕
ที่ ๙๒ วงษพงษ์	หน้า ๔๓	บันทึก ๑๙
ที่ ๙๓ เวทนา	หน้า ๔๕	บันทึก ๑๗
ที่ ๙๔ แจกเวทนา	หน้า ๔๖	บันทึก ๕
ที่ ๙๕ สังสาร	หน้า ๔๗	บันทึก ๑๓
ที่ ๙๖ สังเวช	หน้า ๔๘	บันทึก ๓

ที่ ๘๗	ประมาท	หน้า ๕๘	บันทึก ๑๕
ที่ ๘๘	มานะ	หน้า ๕๘	บันทึก ๕
ที่ ๘๙	วทรกรศ	หน้า ๕๐	บันทึก ๓
ที่ ๙๐๐	คำฟ้องเลี้ยง	หน้า ๕๓	บันทึก ๑
ที่ ๙๐๑	คำเตรียมท่าย	หน้า ๕๓	บันทึก ๑๘

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร
ถนนราชวิถี กรุงเทพฯ

๒/๔/๘๓